

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava

Sotsioloogia ja infoteaduste eriala

Eliise Järvala

**ISIKLIKU AVALDUSE ALUSEL AJATEENISTUSSE
ASTUMIST KUJUNDAVAD SOTSIAALDEMOGRAAFILISED
TEGURID JA MOTIIVID**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Kairi Kasearu, sotsioloogia PhD

Tartu 2018

AUTORIDEKLARATSIOON

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Eliise Järvala, 28.05.2018

ABSTRACT

Sociodemographic factors and motives of volunteers for military service

Estonia follows the principle of the widespread national defense, which means that the defense of the country does not only cover military national defense, but that all state institutions and the whole society must be ready to defend the country. Compulsory military service is very important for national defense, because it prepares the citizens of the country to protect their homeland if there would be a threat to national security. Military service is not only important to the country, but individuals, who go through military service, will also learn new things and get new knowledge.

In Estonia, when a male reaches the age of 17, a soldier's duty to young men of Estonian citizens occurs. Military service may also be initiated by submitting to the Defense Resources Agency an application of its own motion. Compared to other European countries with compulsory military service, the proportion of volunteers in service in Estonia is rather modest and the percentage of the withdrawal is high before the termination of service. Therefore, in order to better understand the role of individual agents in compulsory military service and to effectively pass through it, one possibility is to explore the motives of volunteers for military service.

The aim of this bachelor thesis is to find out the sociodemographic profile of the conscripts, who have joined the conscription on the basis of a personal application and their own reasons for the decision to take up compulsory military service.

The main research tasks in this bachelor thesis were:

- To identify the sociodemographic profile of compulsory military service on the basis of a personal application as compared to those who have been drafted.
- To analyse and outline the main categories of reasons why it was decided to take initiative in the process of recruiting conscripts.
- On the basis of categories of reasons, create a new personal profile of conscripts based on a personal application, and analyse it in the background of sociodemographic characteristics.

Current thesis is based on a survey, that also contained some qualitative questions, and which was held by Estonian National Defence College, National Institute for Health Development and University of Tartu.

The study revealed that conscripts based on a personal application and those who had been drafted to military service differ from each other in age, level of education and relationship status. The main categories of reasons why it was decided to take initiative in the process of recruiting conscripts were: to learn new skills, choosing suitable timing, guidance by a friend or a family member, future in active service, to be on leave or to have a change in life, a sense of responsibility, to have time to think about life, physical capability, and personal interest in military. Conscripts based on a personal application differ from each other in age and native language.

Keywords: conscription, compulsory military service, voluntary military service, motives, sociodemographic factors, Estonia

Sisukord

SISSEJUHATUS	7
1. UURIMUSE TAUST	9
1.1. Ajateenistusest	9
1.2. Ajateenistusse asumisest	10
1.3. Vabatahtlikult ajateenistusse asumisest.....	11
1.4. Elutee teooria (agentsus)	12
1.5. Seleksiooni teooria	12
PROBLEEMI SEADE JA UURIMISKÜSIMUSED	14
2. METOODIKA	15
2.1. Andmed	15
2.2. Tunnuste kirjeldus	15
2.2.1. Demograafilisi näitajaid iseloomustavad tunnused	15
2.2.2. Isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumise põhjuseid kirjeldavad tunnused..	15
2.3. Analüüsimeetodid	16
3. ANALÜÜS	18
3.1. Kirjeldav statistika.....	18
3.1.1. Ajateenijate vanuseline jaotus	18
3.1.2. Ajateenijate sugu ja emakeel	18
3.1.3. Ajateenijate elukoht enne teenistusse asumist.....	19
3.1.4. Ajateenijate suhteseis enne teenistusse asumist	20
3.1.5. Ajateenijate usuline kuuluvus.....	21
3.1.6. Ajateenijate jaotus hariduse alusel	22
3.1.7. Ajateenijate netosissetulek enne teenistusse asumist	22
3.2. Kvalitatiivne analüüs: vabatahtlikult ajateenistusse astumise põhjused.....	23
3.2.1. Praktilised oskused	24
3.2.2. Sotsiaalsed oskused	25
3.2.3. Sobiv ajastus	25
3.2.4. Lähedaste eeskuju/suunamine	26
3.2.5. Tulevik tegevteenistuses.....	27
3.2.6. Puhkus/vaheldus	27
3.2.7. Kohusetunne	27
3.2.8. Järelemõtlemise aeg.....	28

3.2.9. Kehaline võimekus	28
3.2.10. Isiklik huvi	28
3.2.11. Muud põhjused	29
3.3. Võrdlev analüüs	29
3.3.1. Ajateenijate vanus	30
3.3.2. Ajateenijate emakeel	31
3.3.3. Ajateenijate haridustase	31
3.3.4. Ajateenijate suhteseis enne teenistusse asumist	32
3.3.5. Ajateenijate isiklik netosissetulek enne teenistusse asumist	33
3.3.6. Ajateenijate elukoht enne teenistusse asumist	34
4. ARUTELU	36
4.1. Sotsiaaldemograafilised erinevused isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunute ning kutse alusel tulnute vahel	36
4.2. Isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumise põhjused	37
4.3. Sotsiaaldemograafilise profiili mõju isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumise põhjustele	38
KOKKUVÕTE	41
KASUTATUD KIRJANDUS	43
LISAD	45
Lisa 1. Esialgsetest koodidest tekkinud kategooriad	45
Lisa 2. Ajateenijate vanuseline jaotus	47
Lisa 3. Ajateenijate haridustasemeline jaotus	48

SISSEJUHATUS

Eesti riik järgib laiapindse riigikaitse põhimõtet. See tähendab seda, et riigi kaitsmine ei hõlma üksnes sõjalist riigikaitset, vaid et riigi kaitseks peavad valmis olema kõik riigiasutused ja kogu ühiskond (Laiapindne riigikaitse, 2014). Laiapindse riigikaitse kuus põhilist tegevussuunda on sõjaline kaitse, tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele, rahvusvaheline tegevus, sisejulgeoleku tagamine, elutähtsate teenuste toimepidevuse kindlustamine ning psühholoogiline kaitse. Ajateenistus kuulub sõjalise kaitse tegevussuunda, mille eesmärgiks on kaitsta riiki sõjaliste ohtude eest.

Kohustuslik ajateenistus on riigikaitse seisukohalt väga oluline, sest nii on võimalik ette valmistada riigi kodanikke oma kodumaa kaitsmiseks, kui tekiks oht riigi julgeolekule. Ajateenitusest ei saa kasu aga mitte ainult riik, vaid ka inividid, kes ajateenituse läbivad, võivad saada kasulikke oskusi ja teadmisi. Esiteks õpetatakse ajateenituse käigus palju eluks vajalikke oskusi, nagu näiteks kohustuste täitmine ja distsipliin, ning saadakse kogemusi, mis muudavad inimese nii vaimselt kui ka füüsiliselt tugevamaks. Teiseks võib kodust eemalolek ning õppustel osalemine õpetada ajateenijaid väärtustama rohkem oma elu, lähedasi ning vabadust.

Eestis tekib 17-aastaseks saamisel Eesti kodanikust noormeestel kaitseväekohustus (Ajateenitustesse asumisest, 2017). Ajateenitustesse saab aga asuda ka omal algatusel esitades Kaitseressursside Ametile vastava taotluse. Võrreldes teiste Euroopa riikidega, kus on ajateenistus, on Eestis vabatahtlikult teenistusse astunute osakaal suhteliselt tagasihoidlik ning teisalt enne teenituse lõppemist reservi arvamise protsent (väljalangemine) kõrge (Ajateenijate kompleksuuringu..., 2018). Seega mõistmaks paremini individuaalse agentsuse rolli ajateenitustesse astumisel ja selle efektiivsel läbimisel on üheks võimaluseks lähemalt uurida vabatahtlikult ajateenitustesse asunute motiive ja põhjendusi.

Töö eesmärk on selgitada välja isikliku avalduse alusel ajateenitustesse asunute sotsiaaldemograafiline profiil ning nende motiivid ehk nende enda põhjendused ajateenitustesse astumise otsuse kohta.

Uurimisülesanded:

- Selgitada välja isikliku avalduse alusel ajateenitustesse astunute sotsiaaldemograafiline profiil võrreldes kutse alusel tulnutega.

- Analüüsida ja tuua välja peamised põhjuste kategooriad, miks otsustati ise võtta initsiatiiv ajateenistusse asumise protsessis.
- Põhjuste kategooriate alusel moodustada uus isikliku avalduse alusel ajateenistusse asunute profiil ning analüüsida seda sotsiaaldemograafiliste tunnuste taustal.

Töös tulevad kasutusele nii kvalitatiivsed kui ka kvantitatiivsed uurimismeetodid. Töö teoreetiline alus põhineb elutee teorial (agentsus) (ing. k. *life-course theory, life-course perspective*) ning selektsiooni teorial.

Töö on jaotatud neljaks osaks. Esimeses osas toob töö autor välja uurimuse tausta ning selgitab lahti teooriad, mis antud töös kasutusele tulevad. Teises osas kirjeldab töö autor meetodikat ning tutvustab täpsemalt töös kasutatavaid kvantitatiivseid ja kvalitatiivseid andmeid. Kolmandas osas esitab töö autor analüüsi, mis koosneb kirjeldavast statistikast, kvalitatiivsest analüüsist ning võrdlevast analüüsist. Töö neljandas osas ehk arutelu osas võrdleb töö autor saadud analüüsitulemusi uurimisülesannete ja teooriatega.

Töö autoril puudub isiklik kokkupuude ajateenistusega. Ühtlasi mõjutas see ka tugevalt põhjust, miks sai antud teema uurimistööks valitud. Autor soovis ise ajateenistuse kohta rohkem teada saada ning samuti leidis, et vähene teadlikkus ei tekita ohtu kallutatud arvamusele.

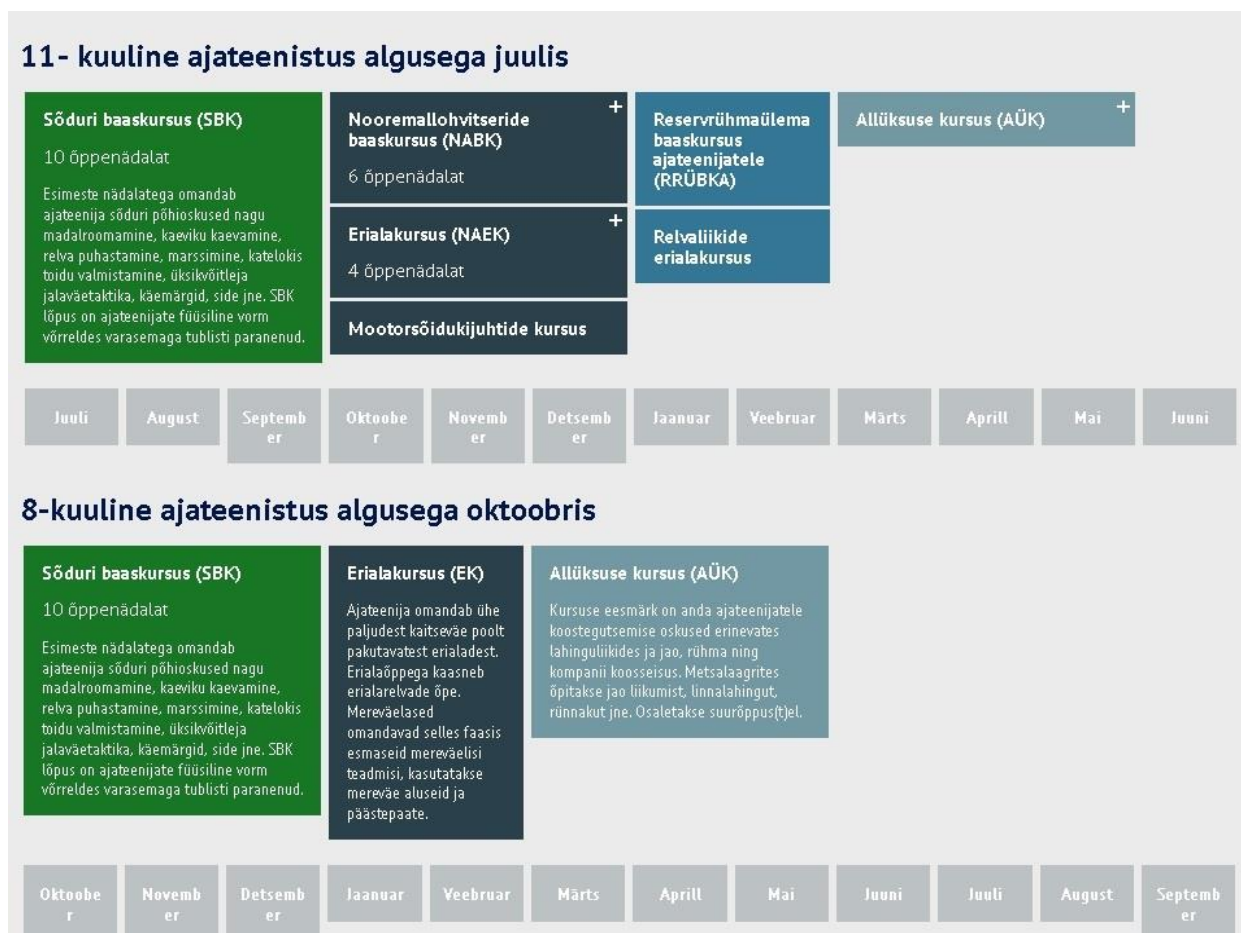

1. UURIMUSE TAUST

1.1. Ajateenistusest

Eestis tekib 17-aastaseks saamisel Eesti kodanikust noormeestel kaitseväekohustus (Ajateenistusse asumisest, 2017). Ajateenistuse kestus sõltub väljaõppe eesmärgist. Teenistus kestab 11 kuud, kui ajateenija läbib ajateenistuse mereväes; läbib ajateenistuses allohvitseri, sõjaväepolitseinikuna või side- või infotehnoloogiaalase väljaõppe; või omandab ajateenistuses mootorsõiduki juhtimise õiguse või täidab mootorsõidukijuhi ülesandeid. 8-kuulises ajateenistuses õpetatakse välja üksuse reakoosseis. 11-kuulisesse ajateenistusse asutakse üldjuhul jaanuaris või juulis ning 8-kuulisesse üldjuhul oktoobris (Ajateenistusest, 2017).

Väljaõppetsükkel algab olenemata ajateenistuse kestusest sõduri baaskursusest, mis kestab 10 õppenädalat (vt. Joonis 1). 11-kuulise ajateenistuse puhul järgneb sõduri baaskursusele nooremallohvitseride baaskursus, erialakursus ning mootorsõidukijuhtide kursus (vt. Joonis 1).

Joonis 1. Ajateenistuse väljaõppetsüklid

Allikas: "Väljaõppetsükkel" (Kaitseressurside Ameti koduleheküljel)

Juulis 11-kuuks ajateenistusse astujaid ootab pärast pooleaastast õpet ees reservrühmaülema baaskursus ning relvaliikide erialakursus. Väljaõppe lõpetab allüksuse kursus (vt. Joonis 1). Allüksuse kursuse eesmärk on anda ajateenijatele koostegutsemise oskused erinevates lahinguliikides ning jao, rühma ja kompanii koosseisus (Väljaõppetsükkel, 2016).

8-kuuline ajateenistus erineb 11-kuulisest ajateenistusest selles osas, et sõduri baaskursusele järgneb erialakursus, kus ajateenija omandab ühe paljudest kaitseväe poolt pakutavatest erialadest. Väljaõppetsükli lõpetab 8-kuulise ajateenistuse puhul samuti allüksuse kursus, nagu ka juulis 11-kuulise ajateenistuse puhul (vt. Joonis 1).

Kaitseväekohustuse eesmärk on anda Eesti meestele sõjaväeline väljaõpe, st oskus vajadusel reservarmee koosseisus Eestit ja oma kodu kaitsta (Riigikaitstes osalemisest, 2017). Küll aga ei ole see ainus väljund kaitseväekohustuse täitmise juures. Noormehed ja neiud õpivad eluks vajalikke oskuseid, nagu näiteks distsipliin ja kord. Samuti on seal olles võimalik parandada ka näiteks oma füüsilist vormi.

1.2. Ajateenistusse asumisest

Ajateenistus on kohustuslik, kui noormees on lõpetanud vähemalt 6 klassi, vastab arstliku komisjoni otsusega tervisenõuetele, tal ei ole kehtivat ajapikendust, teda ei ole vabastatud ajateenistusse kutsumisest ja tal puudub alus ajateenistusse kutsumata jätmiseks (Ajateenistusse asumisest, 2017). Ajapikenduse taotlemise ja andmise aluseks võib olla terviseseisundi ravi, lapse või puudega sugulase ülalpidamiskohustus, hariduse omandamine, või kohaliku omavalitsuse volikogu, Riigikogu või Euroopa Parlamendi liikmelisus (Ajapikendused, 2016). Ajateenistusse asumisest vabastatakse need kutsealused, kes on asunud asendusteenistusse; on saanud 28-aastaseks; on süüdi mõistetud kuriteos ja selle eest on talle mõistetud vabadusekaotuslik karistus; on enne kaitseväekohustuslaste registrisse kandmist elanud rahvastikuregistri andmetel vähemalt seitse aastat järjest välisriigis või on vahetult enne kaitseväekohustuslaste registrisse kandmist sündinud ja elanud välisriigis ning ei ole viie aasta jooksul andmete registrisse kandmisest arvates esitanud kirjalikku taotlust ajateenistusse või asendusteenistusse asumiseks; on läbinud kohustusliku sõjaväeteenistuse välisriigi relvajõududes või on teeninud sõjaväelasena välisriigi relvajõududes vähemalt 12 kuud; on läbinud asendusteenistuse välisriigis; on kantud tervishoiutöötajate riiklikku registrisse arsti või õena ning töötab vastaval erialal ja on läbi teinud Kaitseväe nõuetele vastava väljaõppe; on

nimetatud kohtunikuks ning kelle vabastamise ettepaneku on teinud kohtute haldamise nõukoda (Kutsumata jätmine ja vabastamine, 2016).

Ajateenistusse saab aga asuda ka omal algatusel esitades Kaitseressursside Ametile vastava taotluse. Eesti Vabariigis on ka naistel võimalik omal soovil ajateenistusse asuda ning kaitseväekohustus võtta (Ajateenistusse asumisest, 2017).

1.3. Vabatahtlikult ajateenistusse asumisest

Võrreldes teiste Euroopa riikidega, kus on ajateenistus, on Eestis vabatahtlikult teenistusse astunute osakaal suhteliselt tagasihoidlik. Näiteks 2014. aastal oli Taanis ajateenistusse astunutest vabatahtlikuid 99,1% (Nyheder, 2014 viidanud Kasearu, 2017). Eestis aga on see protsent tunduvalt väiksem. Ajateenijate kompleksuuringu 2016. aasta pilootuuringu tulemuste aruande (2018) alusel jagunevad Eestis isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunud kaheks: 1) ajateenistust väärtustavad ja riigikaitse olulisust hindavad ajateenijad (ca 17% kõigist ajateenijatest) ja 2) kohustuse ajastajad, kes otsustavad ise ajateenistusse tulemise aja lähtuvalt individuaalsetest eluplaanidest (19,6% kõigist ajateenijatest). Seega asub Eestis vabatahtlikult isikliku avalduse alusel kaitsevärke alla poole kõikidest ajateenistusse astunutest. 2016. aasta suvel astus vabatahtlikult isikliku avalduse alusel kaitsevärke umbes kolmandik ajateenijatest, kusjuures kokku alustas juulist ajateenimist 1600 isikut (Müürsoo, 2017). Müürsoo (2017) on oma uuringus välja toonud tõsiasja, et kui ajateenistus ei oleks Eesti Vabariigis kohustuslik, siis oleks vabatahtlikult ajateenistusse astunud kõigest kümnendik respondentidest. Susi (2017) leidis oma lõputöös, et kuigi ajateenistuse läbimine kohustuslikus korras võib tingida noormeestes negatiivseid emotsioone, siis paratamatult tõdes nii mõnigi vastaja, et kui ajateenistus ei oleks kohustuslik, siis just negatiivse hoiaku ja negatiivse ühiskondliku kuvandi tõttu noormehed ajateenistusse vabatahtlikult ei läheks. Negatiivseid emotsioone tekitab noormeeste seas kindlasti näiteks see, et sisuliselt astutakse tsiviilmaailmast militaarsfääri ning tsiviilmaailma elukorraldus jäetakse seljataha (Kasearu, 2017). Kasearu (2017) väidab, et selline muutus ei pruugi alati osutada kõige sujuvamaks, sõltudes sellest, kuivõrd suur on ajateenija varasem sotsiaalne seotus (nt hea töökoht, perekond, lapsed), millisele momendile on ajastatud ajateenistusse asumine või milline on ajateenija eelhäälestus (või eelarvamus) ajateenistuse suhtes. Suurem tõenäosus ajateenistusse tulla on nooremal eestikeelse põhilise kodukeelega inimesel, kellel ei ole lapsi ning kes ei ela koos elukaaslase või abikaasaga (Müürsoo, 2017). Ajateenistust nähakse ka takistusena, mille tõttu võib haridustee olla lünklik,

ning samuti keset kõrghariduse omandamist tundub ajateenijatele teenistuse läbimine keerulisem ning vaeva nõudvam (Susi, 2017). Samuti selgus ka Juhan Kivirähki 2016. aasta aruandest, et mida noorem ja madalama haridustasemega on inimene, seda suurem on tema valmisolek vabatahtlikult ajateenistusse astuda.

1.4. Elutee teooria (agentsus)

Autor kasutab oma uurimistöö teoreetilise alusena kahte erinevat teooriat. Nendest esimene on elutee teooria (ing. k. *life-course theory, life-course perspective*). Elutee teoorial on viis peamist põhimõtet, mille abil on võimalik lahti mõtestada, kuidas ajateenistus inimese elu kujundab (Wilmoth ja London, 2013). Antud töös tuleb viiest põhimõttest kasutusele agentsus (ing. k. *human agency*). Agentsus suunab tähelepanu rollile, mida inimesed etendavad omaenda elus, kui nad valivad aktiivselt erinevate võimaluste (ing. k. *opportunities*) vahel ning tegelevad takistustega (ing. k. *deal with the constraints*), mida nad kogevad (ing. k. *encounter*) oma elu jooksul (Wilmoth ja London, 2013: 4). Indiviidi sotsiaalne klass, sugu, etniline päritolu ja usuline kuuluvus määravad või piiravad otsuseid ja tegevust (Barker, 2005). Seega ajateenistuse puhul võib eeldada, et isikliku avalduse alusel teenistusse astunud on rohkem rakendanud oma elutee planeerimisel agentsuse põhimõtet.

Antud töö kontekstis aitab agentsus uurida, kas ajateenistusse astujate sotsiaaldemograafiline profiil mõjutab nende otsust vabatahtlikult ajateenistusse astuda.

1.5. Selektiooni teooria

Teiseks teooriaks, mida autor antud töös kasutab, on selektiooni teooria. Selektiooni teooria kohaselt on teatud tüüpi noormeestel või neidudel suurem tõenäosus ajateenistusse astuda. Näiteks inimeste puhul, kes püüdlevald kõrgekooli poole (ing. k. *to have college aspiration*) ning on suuremate kognitiivsete võimetega, on vähem tõenäoline, et nad astuvad ajateenistusse. Küll aga astuvad nad pigem ajateenistusse, kui töötavad madalapalgalisel tööil või jäävad töötuks (Kleykamp, 2006; Mare ja Winship, 1984 viidanud MacLean, 2011). Selektiooni mehhanismi iseloomustavaks näiteks on erinevad testid. Näiteks sõjaväe test kognitiivse võime kohta USA-s (ing. k. *Armed Forces Qualifying Test, AFQT*) on näidanud, et madala skooriga mehed on alaesindatud vabatahtlikult ajateenistusse astunute hulgas (Congressional Budget Office, 2007; Warner ja Asch, 2001 viidanud MacLean, 2011).

Antud töö kontekstis aitab selektsiooni teooria uurida, kas isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunud eristuvad kutse alusel ajateenistusse astunutest, ehk kas teatud tüüpi noormeestel on suurem tõenäosus vabatahtlikult ajateenistusse astuda.

PROBLEEMI SEADE JA UURIMISKÜSIMUSED

Võrreldes teiste Euroopa riikidega, kus on ajateenistus, on Eestis vabatahtlikult teenistusse astunute osakaal suhteliselt tagasihoidlik. Eestis asub vabatahtlikult isikliku avalduse alusel kaitsevärke alla poole kõikidest ajateenistusse astunutest. Näiteks 2016. aasta suvel astus vabatahtlikult isikliku avalduse alusel kaitsevärke umbes kolmandik ajateenijatest, kusjuures kokku alustas juulist ajateenimist 1600 isikut (Müürsoo, 2017). Samuti on Eesti kaitseväes ka enne teenistuse lõppemist reservi arvamise protsent (väljalangemine) kõrge (Ajateenijate kompleksuuringu..., 2018).

Selleks, et mõista paremini individuaalse agentsuse rolli ajateenistusse astumisel ja selle efektiivsel läbimisel, on üheks võimaluseks lähemalt uurida vabatahtlikult ajateenistusse asunute motiive ja põhjendusi.

Uurimisküsimused:

- Milline on isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunute sotsiaaldemograafiline profiil võrreldes kutse alusel tulnutega?
- Millistel põhjustel otsustasid isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunud ajateenijad ise võtta initsiatiivi ajateenistusse asumise protsessis?
- Kuidas on ajateenijate sotsiaaldemograafiline profiil seotud isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumise põhjustega?

2. METOODIKA

2.1. Andmed

Uuritavaks objektiks on ajateenijate küsimustiku alusel loodud andmestik. Antud küsimustik on osa uuest Kaitseväe inimressursi kompleksuuringust, mis viiakse läbi Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste, Tervise Arengu Instituudi ja Tartu Ülikooli koostöös. Antud töös tulevad vaatluse alla 2016. ja 2017. aasta juuli- ja oktoobrikutse esimese küsitlusvooru andmed ehk küsitluse andmed ajateenistuse algusest. Andmestik sisaldab erinevaid küsimuste plokkide: sotsiaaldemograafiline profiil, hoiakud, tervis, motivatsioon ja õpihoiakud. Antud bakalaureusetöös on kasutatud andmeid indiviidide demograafilistest näitajatest ning kvalitatiivseid vastuseid ajateenistusse asumise otsuse põhjuste kohta.

Antud uuringus tulevad kasutusele andmed 5366 ajateenija kohta, kellest isikliku avalduse alusel astus teenistusse 2051 inimest.

2.2. Tunnuste kirjeldus

2.2.1. Demograafilisi näitajaid iseloomustavad tunnused

Ajateenijate käest uuriti erinevaid demograafilisi näitajaid, mida on võimalik analüüsida kvantitatiivselt. Uuritavateks tunnusteks on: vanus, sugu, emakeel, elukoht, suhteseis, haridustase, sissetulek ning usuline kuuluvus.

2.2.2. Isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumise põhjuseid kirjeldavad tunnused

Ajateenijate käest, kes otsustasid ajateenistusse astuda omal soovil, uuriti, miks nad otsustasid just praegu vabatahtlikult ajateenistusse astuda. Antud küsimusele oli neil võimalus vastata oma sõnadega ja nii pikalt, kui keegi vajalikuks pidas. Vastajaid oli kokku 2051. Esmalt töö autor kodeeris saadud vastused ning lõpptulemusena tekitas koodide põhjal 11 erinevat põhjuste kategooriat (vt. Lisa 1). Antud protsessi puhul on tegemist temaatilise analüüsiga. Temaatiline analüüs aitab selgitada välja teemad ja nende järjestuse, ehk mida ja kuidas räägitakse, ning uurida vastaja interpretatsioone (Kalmus, Masso ja Linno, 2015). Analüüsi tegemiseks kasutas töö autor avatud kodeerimist. Avatud kodeerimine (ing. k. *open coding*) tähendab seda, et tekst käiakse sõna-sõnalt läbi, sõnastatakse tekstist leitud nähtused ning luuakse nende alusel kategooriad (Masso, 2011).

2.2.2.1. Tunnuste tekitamine

Avatud vastuste kodeerimiseks kopeeris töö autor kõigepealt andmed analüüsiprogrammist IBM SPSS Statistics üle tekstifaili.

Andmete esmasel läbitöötamisel tekkis 38 erinevat koodi. Esmane kodeerimine nägi välja nii, et autor luges läbi vastuse ning lisas selle järele kommentaari ühe või paari sõnaga, ehk koodi. Sarnase vastuse korral autor enam uut koodi ei loonud, vaid kopeeris vastuse juurde samasuguse kommentaari nagu oli eelnevalt samalaadse vastuse juures juba kasutanud.

Andmete teisel läbitöötamisel tutvus töö autor rohkem vastuste sisuga ning vajadusel muutis vastuse juures olevat koodi. Seda näiteks olukorras, kus esmapilgul tundus vastust kõige paremini iseloomustavat üks kood, kuid vastusesse rohkem süvenedes oli parem hoopis mõni hilisemalt tekkinud kood.

Olles vastustused läbi töötanud kaks korda ning tutvunud täpsemalt nende sisu ja juuresolevate koodidega, moodustas töö autor sarnaste koodide alusel erinevad põhjuste kategooriad, mida tekkis kokku 11 (vt. Lisa 1).

Viimase etapina lõi töö autor kategooriatest lähtudes analüüsiprogrammis IBM SPSS Statistics kolm uut ühesuguste väärtustega tunnust, mis kirjeldavad põhjuseid, miks otsustas vastaja vabatahtlikult ajateenistusse astuda. Kolm eraldi tunnust sai koostatud sellepärast, et maksimaalne väljatoodud põhjuste arv ühe vastaja kohta ühes vastuses oli 3. See tähendab seda, et ajateenija võis vabas vormis vastata küsimusele pikemalt ning tuua esile erinevaid põhjuseid.

2.3. Analüüsimeetodid

Analüüsi esimeses osas tulevad uurimise alla kõik 2016. ja 2017. aasta juulis ja oktoobris ajateenistusse asunud ajateenijad, keda oli kokku 5366. Kasutades kirjeldavat statistikat, soovis töö autor teada saada, millised on sotsiaaldemograafilised erinevused kutse alusel ajateenistusse astunute ja omal soovil teenistusse astunute vahel.

Analüüsi teises osas tulid uurimise alla ainult isikliku avalduse alusel teenistusse astunud ajateenijad, keda oli kokku 2051. Kvalitatiivseks analüüsiks kasutas autor andmestiku küsimuse „Miks otsustasite just praegu vabatahtlikult astuda ajateenistusse?“ avatud vastuseid, mis on eelnevalt kodeeritud ning kategooriatesse jaotatud (vt. Lisa 1). Töös näidetena välja toodud vastused on muutmata kujul ning ühtegi kirjaviga pole parandatud. Kirjapildi ilustamiseks on

lisatud lauselõpumärgid ehk punktid, kui need puudusid. Samuti on eemaldatud lauselõigud, mis on kontekstis ebaolulised.

Analüüsi kolmandas ehk viimases osas võrdleb töö autor isikliku avalduse alusel ajateenistusse asumise põhjuseid sotsiaaldemograafiliste tunnuste taustal. Võrdleva analüüsi aluseks on kirjeldav statistika, mille tulemused on töös välja toodud joonistena.

3. ANALÜÜS

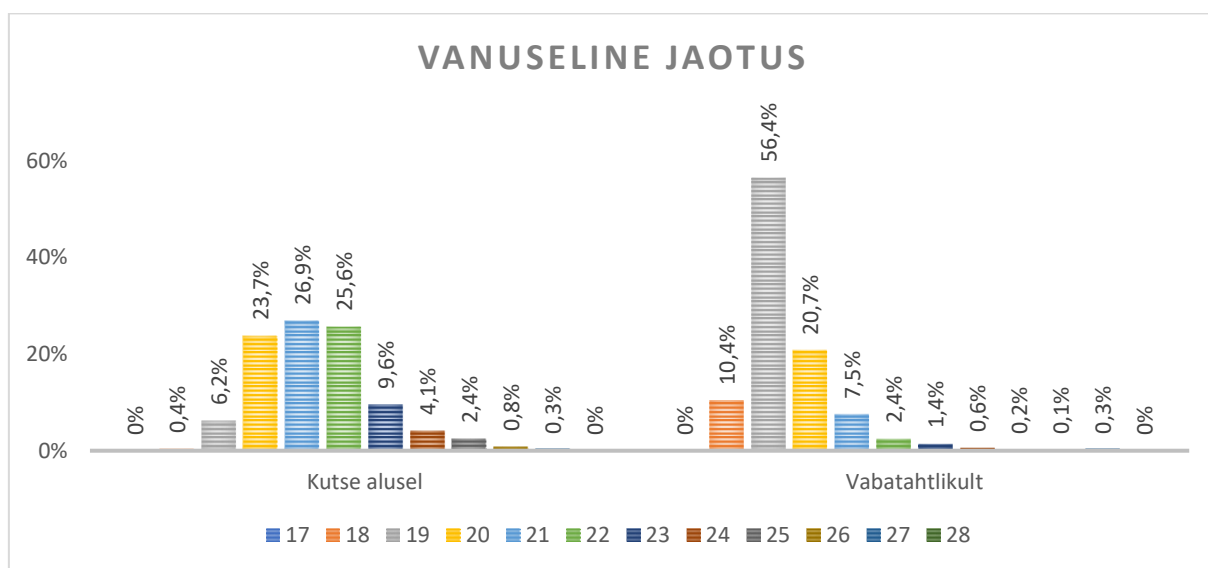
3.1. Kirjeldav statistika

3.1.1. Ajateenijate vanuseline jaotus

Uuritavate ajateenijate vanus jääb vahemikku 17–28 eluaastat ning keskmine vanus ajateenijate seas on 20,6 eluaastat. Keskmine vanus ajateenijate seas, kes astusid ajateenistusse kutse alusel, oli 21,4 eluaastat ning kõige suurema osa moodustasid 20–23-aastased inimesed (kokku 76,2%). Isikliku avalduse alusel ajateenistusse astujate keskmine vanus oli 19,5 eluaastat ning üle poole küsitluses osalenud ajateenijatest (56,4%) olid 19-aastased (vt. Lisa 2).

Seost vanuse ja ajateenistusse astumise vahel kinnitavad usaldusnivool 5% hii-ruut-statistik ning seosekordaja Crameri V ($\chi^2 = 2451,8$, $df = 11$, $p < 0,001$; Crameri V = 0,68). See tähendab seda, et kutse alusel tulnute ja vabatahtlike vanuselises jaotuses on statistiliselt olulisi erinevusi.

Vanuselise jaotusest täpsema ülevaate saamiseks on koostatud joonis (vt. Joonis 3).

Joonis 3. Ajateenijate vanuseline jaotus

3.1.2. Ajateenijate sugu ja emakeel

Ajateenijate hulgas leidub nii mehi kui naisi. Alates 1. aprillist 2013 on ka 18–27-aastastel vähemalt põhiharidusega Eesti kodanikest naistel võimalus ajateenistusse omal soovil asuda (Naised ajateenistuses, 2015). Ajateenijad, kes astusid teenistusse kutse alusel, saavad olla ainult mehed. Vabatahtlikult ajateenistusesse astujatest moodustasid 98% mehed (2007 meest) ning 2% naised (44 naist). Emakeelena eesti keelt kõnelevad ajateenijad moodustavad antud uuringus 82,2% ning vene keelt kõnelejaid 17,8% (vt. Tabel 2). Tabelist 1 on näha, kuidas

jaotuvad antud uuringus ajateenijatest mehed ja naised oma emakeele järgi. 27 respondenti 5366-st keeldus vastamast küsimusele oma emakeele kohta.

Tabel 1. Ajateenijate sooline jaotus emakeele järgi

Sugu	Eesti keel	Vene keel	KOKKU
Mehed	4349 (99,2%)	946 (99,3%)	5295 (99,2%)
Naised	37 (0,8%)	7 (0,7%)	44 (0,8%)
KOKKU	4386 (100%)	953 (100%)	5339 (100%)

Tabelis 2 on näha, kuidas jaotuvad antud uuringus kutse alusel ja vabatahtlikult ajateenistusse asunud ajateenijad oma emakeele järgi. Ilmneb seos emakeele ja ajateenistusse astumise vahel ($\chi^2 = 72,97$, $df = X$, $p < 0,001$; Crameri $V = 0,12$). See tähendab seda, et kutse alusel tulnute seas on proportsionaalselt rohkem venekeelseid noori ning vabatahtlike seas eesti emakeelega noormehi.

Tabel 2. Ajateenijate jaotus oma emakeele järgi

Emakeel	Kutse alusel	Vabatahtlikult	KOKKU
Eesti keel	2594 (78,2%)	1792 (87,4%)	4386 (82,2%)
Vene keel	705 (21,3%)	248 (12,1%)	953 (17,8%)
KOKKU	3299 (99,5%)	2040 (99,5%)	5339 (100%)
Puuduvad väärtused	16 (0,5%)	11 (0,5%)	
Hii-ruut-statistik (vabadusastmete arv 1)	72,969		
Crameri V	0,117		
Olulisuse tõenäosus	0,001		

3.1.3. Ajateenijate elukoht enne teenistusse asumist

Elukoha tunnuse puhul küsiti ajateenijatel, kus asus nende elukoht enne teenistusse asumist. Nii kutsealuste kui ka vabatahtlike seas elas kõige enam ajateenijaid suures linnas (45,6% kutse alusel tulnutest ja 38,8% vabatahtlikest). Elukohapõhist jaotust on näha tabelis 3. 100 respondenti 5366-st keeldus antud küsimusele vastamast. Seost elukoha ja ajateenistusse astumise vahel kinnitavad usaldusnivool 5% hii-ruut-statistik ning seosekordaja Crameri V ($\chi^2 = 28,7$, $df = 4$, $p < 0,001$; Crameri $V = 0,07$). See tähendab seda, et kutse alusel tulnute ja

vabatahtlike elukoha asukohas on statistiliselt olulisi erinevusi. Kutse alusel noormeeste hulgas on rohkem suurlinnadest pärit indiviide kui seda on vabatahtlike ajateenijate hulgas.

Tabel 3. Ajateenijate elukohapõhine jaotus

Elukoht	Kutse alusel	Vabatahtlikult	KOKKU
Suur linn (Tallinn/Tartu/Narva)	1512 (45,6%)	796 (38,8%)	2308 (43,8%)
Maakonnakeskus	238 (7,2%)	190 (9,3%)	428 (8,1%)
Väikelinn või alev	566 (17,1%)	409 (19,9%)	975 (18,5%)
Alevik või suurem küla	377 (11,4%)	261 (12,7%)	638 (12,1%)
Väiksem küla või talu	556 (16,8%)	361 (17,6%)	917 (17,4%)
KOKKU	3249 (98,1%)	2017 (98,3%)	5266 (100%)
Puuduvad väärtused	66 (1,9%)	34 (1,7%)	
Hii-ruut-statistik (vabadusastmete arv 4)	28,682		
Crameri V	0,074		
Olulisuse tõenäosus	0,001		

3.1.4. Ajateenijate suhteseis enne teenistusse asumist

Suhteseisu tunnuse juures uuriti ajateenijatelt, kas nad elasid enne teenistusse astumist koos oma abikaasa/elukaaslasega. Tabelis 4 on näha, et suurem osa respondentidest olid vallalised (60,1% kutse alusel tulnutest ja 67,8% vabatahtlikest). Seost suhteseisu ja ajateenistusse astumise vahel kinnitavad usaldusnivool 5% hii-ruut-statistik ning seosekordaja Crameri V ($\chi^2 = 133,3$, $df = 2$, $p < 0,001$; Crameri V = 0,16). See tähendab seda, et kutse alusel tulnute ja vabatahtlike suhteseisus on statistiliselt olulisi erinevusi.

Tabel 4. Ajateenijate suhteseis enne ajateenistusse astumist

Kas enne ajateenistusse astumist elas koos kaaslasega?	Kutse alusel	Vabatahtlikult	KOKKU
Jah	639 (19,3%)	159 (7,7%)	798 (14,9%)
Ei	1991 (60,0%)	1392 (67,9%)	3383 (63,0%)
Ei, kuid ma olin püsisuhtes	685 (20,7%)	500 (24,4%)	1185 (22,1%)
KOKKU	3315 (100%)	2051 (100%)	5366 (100%)
Hii-ruut-statistik (vabadusastmete arv 2)	133,317		
Crameri V	0,158		
Olulisuse tõenäosus	0,001		

3.1.5. Ajateenijate usuline kuuluvus

Ajateenijatest 8,9% peab end mõne kindla usu või usulahu tunnistajaks ning 91,1% seda ei tee (vt. Tabel 5). 49 respondenti 5366-st keeldus antud küsimusele vastamast. Seost usulise kuuluvuse ja ajateenistusse astumise vahel ei kinnita usaldusnivool 5% hii-ruut-statistik ega seosekordaja Crameri V. See tähendab seda, et kutse alusel tulnute ja vabatahtlike usulises kuuluvuses ei ole statistiliselt olulisi erinevusi.

Tabel 5. Ajateenijate usuline kuuluvus

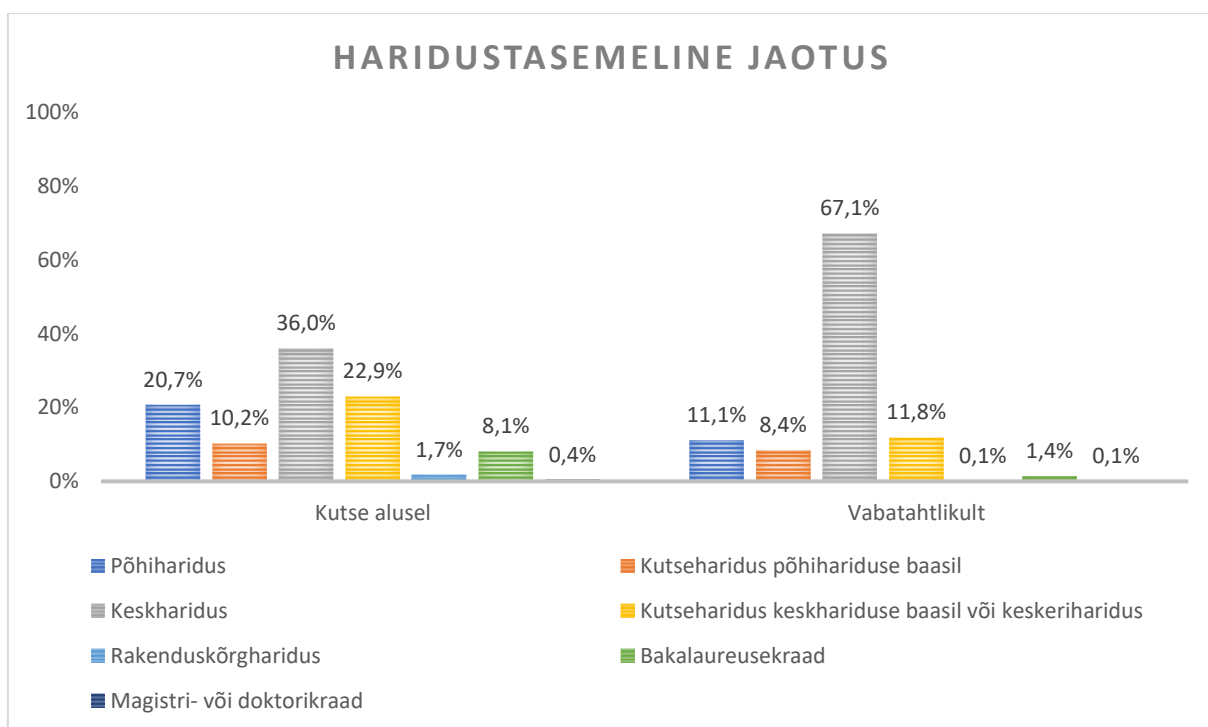
Kas Te peate end mõne kindla usu või usulahu tunnistajaks?	Kutse alusel	Vabatahtlikult	KOKKU
Jah	299 (9,0%)	176 (8,6%)	475 (8,9%)
Ei	2989 (90,2%)	1853 (90,3%)	4842 (91,1%)
KOKKU	3288 (99,2%)	2029 (98,9%)	5317 (100%)
Puuduvad väärtused	27 (0,8%)	22 (1,1%)	
Hii-ruut-statistik (vabadusastmete arv 1)	0,271		
Crameri V	0,007		
Olulisuse tõenäosus	0,602		

3.1.6. Ajateenijate jaotus hariduse alusel

Ajateenijate haridustasemeline jaotus on näha joonisel 4. Valdav enamus ajateenijatest on keskharidusega (47,9%) (vt. Lisa 3). Isikliku avalduse alusel ajateenistusse astujatest moodustavad keskharidusega inimesed 67,1%, mis võib tähendada seda, et kõige populaarsem aeg ajateenistuse läbimiseks on pärast gümnaasiumiõpinguid.

Seost haridustaseme ja ajateenistusse astumise vahel kinnitavad usaldusnivool 5% hii-ruut-statistik ning seosekordaja Crameri V ($\chi^2 = 547,2$, $df = 6$, $p < 0,001$; Crameri V = 0,32). See tähendab seda, et kutse alusel tulnute ja vabatahtlike haridustasemetes on statistiliselt olulisi erinevusi.

Haridustasemelise jaotuse täpsema ülevaate saamiseks on koostatud joonis (vt. Joonis 4).

Joonis 4. Ajateenijate haridustasemeline jaotus

3.1.7. Ajateenijate netosissetulek enne teenistusse asumist

Vastajatest 19,5%-l puudus enne ajateenistusse astumist isiklik netosissetulek (vt. Tabel 6). 123 respondenti 5366-st ei soovinud avaldada informatsiooni oma sissetuleku kohta. Vabatahtlikult ajateenistusse astujate seas oli kõige rohkem neid, kellel puudus enne teenistusse asumist isiklik sissetulek. Seost netosissetuleku ja ajateenistusse astumise vahel kinnitavad usaldusnivool 5% hii-ruut-statistik ning seosekordaja Crameri V ($\chi^2 = 530,0$, $df = 8$, $p < 0,001$; Crameri V = 0,32).

See tähendab seda, et kutse alusel tulnute ja vabatahtlike netosissetulekutes on statistiliselt olulisi erinevusi.

Tabel 6. Ajateenijate netosissetulekud enne ajateenistusse astumist

Keskmine netosissetulek kuus	Kutse alusel	Vabatahtlikult	KOKKU
Isiklik sissetulek puudus	398 (12,0%)	623 (30,4%)	1021 (19,5%)
Kuni 100 eurot	71 (2,1%)	149 (7,3%)	220 (4,2%)
101-300 eurot	294 (8,9%)	233 (11,3%)	527 (10,1%)
301-500 eurot	381 (11,5%)	260 (12,7%)	641 (12,2%)
501-700 eurot	591 (17,8%)	251 (12,2%)	842 (16,1%)
701-1000 eurot	808 (24,4%)	294 (14,3%)	1102 (21,0%)
1001-1500 eurot	450 (13,6%)	106 (5,2%)	556 (10,6%)
1501-2000 eurot	143 (4,3%)	37 (1,8%)	180 (3,4%)
Üle 2000 euro	119 (3,6%)	35 (1,7%)	154 (2,9%)
KOKKU	3255 (98,2%)	1988 (96,9%)	5243 (100%)
Puuduvad väärtused	60 (1,8%)	63 (3,1%)	
Hii-ruut-statistik (vabadusastmete arv 8)	530,024		
Crameri V	0,318		
Olulisuse tõenäosus	0,001		

3.2. Kvalitatiivne analüüs: vabatahtlikult ajateenistusse astumise põhjused

Kvalitatiivse analüüsi all tulevad uurimise alla põhjused, miks otsustasid ajateenijad just praegu ajateenistusse astuda. Põhjused jagunevad järgmiste kategooriate järgi:

- Praktilised oskused
- Sotsiaalsed oskused
- Sobiv ajastus
- Lähedaste eeskuju/suunamine
- Tulevik riigikaitstes
- Puhkus/vaheldus

- Kohusetunne
- Järelemõtlemise aeg
- Kehaline võimekus
- Isiklik huvi
- Muu

Töös näidetena välja toodud vastused on muutmata kujul ning ühtegi kirjaviga pole parandatud. Kirjapildi ilustamiseks on lisatud lauselõpumärgid ehk punktid, kui need puudusid. Samuti on eemaldatud lauselõigud, mis on kontekstis ebaolulised.

3.2.1. Praktilised oskused

Eesmärki, saada ajateenistusest kaasa praktilisi oskusi, mainis 65 respondenti ehk 3,2% vastajatest. Praktiliste oskuste alla kuulub näiteks juhilubade saamine. Ajateenistuses on võimalik autojuhikursuste lõpetajatel saada endale CE- või DE-kategooria juhiluba (Ajateenistus, i.a.).

„/.../ Nägin kaitseväes ka võimalust sooritada veokijuhi koolitust, mis tulevas elus võib heaks faktoriks saada elukutse valimisel.“

Teiseks praktiliseks oskuseks, mida tõid välja vene keelt kõnelevad respondendid, oli eesti keele õppimine või selle oskuse parandamine. Eesti keelt sooviti õppida nii omatarbeks, kui ka erinevatel puhkudel, kus eesti keele mitteoskamine on olnud takistuseks või kus selle oskamine tuleks kasuks, näiteks kooli sisseastumisel.

„Ma tahan saada päästjaks ja mul on vaja eesti keel natukene õpima /.../.“

„/.../ ei sooritanud eelkatsed sisekaitseakadeemias(eesti keele oskus) siis motlesin, et on võimalus minna ajateenistusse, kus mul on võimalus oppida eesti keelt ja parast proovida uuesti minna sisekaitseakadeemiasse.“

Kolmandaks praktiliseks oskuseks toodi välja füüsilise tervise parandamine. Vastajad näevad ajateenistuses võimalust saada ennast vormi. Ajateenistus pakub omalt poolt väga palju erinevaid võimalusi sportimiseks. Üldfüüsilised treeningud on mitmekülgsed, hõlmates vastupidavustreeninguid, jõutreeninguid, sportmänge, takistusriba läbimist ja rännakuid. Samuti on ajateenijatel võimalus oma vabal ajal sportida ka iseseisvalt, selleks on väeosades spordisaalid ja -väljakud (Füüsiline treening, 2016).

„Põhjuseks on füüsilise vormi parandamine, kuna aastat lõppus tahan sisse astuda sissekaitseakademiasse.“

„/.../ Lisaks on füüsiline koormus korralik ja motivatsioon suurem, sest asju tehakse kogu rühmaga.“

Praktilisi oskusi, mida õppida, oli veel teisigi, mida vastajad ajateenistusse astumises nägid. Näiteks pakub ajateenistus omalt poolt nooremallohvitseridele või reservrühmaülematele väärtuslikku juhtimiskogemust ning nendel ajateenijatel, kes läbivad ajateenistuse jooksul parameedikursused, on võimalus hiljem asuda tööle parameedikuna (Ajateenistus, i.a.). Ajateenijad soovisid omandada teadmisi meditsiinis ning saada isikkooseisu juhtimise ja metsas elamise kogemusi.

3.2.2. Sotsiaalsed oskused

Sotsiaalseid oskuseid lootis ajateenistusest saada 26 respondenti ehk 1,3% vastanutest. Sotsiaalsete oskuste alla kuulub näiteks distsipliin.

„/.../ Samuti et edaspidises elus oleks lihtsam tänu distsipliini arendamisele kaitseväes.“

See on vastavuses ka Kaitseväe enda arusaamaga ajateenistusest, nimelt tuuakse esile, et kaitseväekombed arendavad distsipliinitunnet (Ajateenistusest, 2017).

Sotsiaalsete oskuste puhul toodi välja ka soov ennast muuta ning saada paremaks inimeseks või saada lahti oma pahedest. Pahede all mainiti näiteks halbu elukombeid, tavasigarettide suitsetamist ning kanepi suitsetamist.

3.2.3. Sobiv ajastus

Suurem osa antud uuringu vastajatest, ehk 1349 respondenti, mis on 65,9% kõikidest vastanutest, ajastas ajateenistuse vastavalt oma eluplaanidega. Sobiva ajastuse kategooria alla kuuluvad näiteks need ajateenijad, kes leidsid, et parim aeg ajateenistuse läbimiseks on pärast gümnaasiumiõpinguid, et seejärel pärast ajateenistust muretult oma haridusteed jätkata.

„Sest gümnaasium sai läbi ja ma ei tahtnud ajateenistuse pärast ülikooli pooleli jätta kuid tahtsin selle läbida.“

Sobiva ajastuse all toodi välja perekonna puudumine, kuhu kuuluksid naine ja lapsed. Ajateenijad leiavad, et pere juurest mõneks kuuks äratulek oleks raskem kui tulla praegu, mil

peret veel ei ole. Antud töös tuli ka eelnevalt välja, et suurem enamus ajateenijatest on vallalised (vt. Tabel 4).

„Et ei tekiks tulevikus sellist olukorda, kus ma pean naise ja lapsed koju jätma, sest astun aega teenima /.../.“

Ajaplaneerimise juures toodi välja ka see, et hilisemas elus teenistusse asumine võib segada püsiva töökoha olemasolu või töörütmi. Olenemata sellest, et tööandjal on kohustus säilitada ajateenistusse asuva töötaja töö- või teenistuskohat (Töölt ajateenistusse, 2017), leidub ajateenijad, kes ei tahaks jätta oma tööd pooleli, sest kardavad selle kaotamist. Ajateenijad seostavad tuleviku töökohta pigem stabiilse eluga, kuhu ei sobi ajateenistus.

„Sellepärast, et mida nooremana läbid ajateenistuse, seda lihtsam tulevikus on ning ei pea muretsema töökoha kaotuse üle kui kutsutakse kaitsevähke hiljem.“

Veel toodi sobiva ajastuse all välja seda, et hetkel puuduvad laenukohustused. Ajateenijal on võimalik tulla teenistusse, ilma et ta peaks muretsema, kas laenud saavad makstud. Samuti toodi välja plaan võtta laenu, kuid enne peab teenistukohustus tehtud saama. Mõningad vastused laenude osas haakuvad ka pereloomise ning püsiva töö vastustega.

„Otsustasin astuda kohe, et saaks enne lisakohustusi tekkimist ajateenistuse ära teha ilma tsiviilprobleemidele (laenukohustused, liisingud, töökohad jms) mõtlemata.“

Vastajate hulgas oli ka neid, kes ei saanud kohe ülikoolis oma valitud erialale sisse ning kavatsevad proovida järgmisel aastal uuesti. Tekkinud vaheaastat pidasid ajateenijad kasulikuks sisustada teenistuskohustuse täitmisega.

3.2.4. Lähedaste eeskuju/suunamine

Lähedaste eeskujul või suunamisel asus ajateenistusse 25 respondenti ehk 1,2% vastanutest. Üheks põhjuseks, miks ajateenistusse astuti, oli lähedase inimese soovitus, soov või käsk.

„Kuna see oli vanemate soov ja ei tahtnud neile pettumust valmistada.“

Teiseks põhjuseks ajateenistusse astuda tuli soovist teenistus läbida koos sõprade, sugulaste või klassikaaslastega. Toodi välja, et lähedastega teenistuse läbimine on kergem ning üldiselt, et otsus sündis sellepärast, et keegi lähedastest otsustas aega teenima minna.

3.2.5. Tulevik tegevteenistuses

Oma tulevikku tegevteenistuses näeb 75 respondenti ehk 3,7% vastanutest. Vastajate hulgas oli neid, kellel on olemas kindel plaan asuda õppima Kõrgemasse Sõjakooli. Selleks, et Kõrgemasse Sõjakooli õppima asuda, peab sisseastujal olema läbitud ajateenistus (Kandideerimine ja dokumendid, i.a.).

„Sest astusin Kõrgemasse Sõjakooli ja mul on seal õppekoht tagatud, kuid enne on vaja ning on ka soov ajateenistus läbida.“

Teiste hulgas oli ka neid, kes ei olnud tegevteenistusse minekus veel kindlad. Vastajatel on olemas huvi militaaralade vastu, aga nad ei ole veendunud, kas tegevteenistus on just nende jaoks. Ajateenistuses nähti võimalust testida, kas tegevteenistus sobiks neile.

„Tahtsin ära teha, et näha kas oleks mõtet minna sõjakooli.“

Vastajad tõid välja ka teisi kindlaid plaane jätkamaks tegevteenistuses. Näiteks sooviti pärast ajateenistust jätkata Scoutspataljonis. Scoutspataljon on 1. jalaväebrigaadi koosseisus olev professionaalse väljaõppega iseseisvaks lahingutegevuseks võimeline kiirreageerimis-suutlikkusega manööverüksus (Scoutspataljon, 2018). Veel toodi välja plaan minna tegevteenistusse õhuväkke ning soov töötada Eesti kaitseväes.

3.2.6. Puhkus/vaheldus

Puhkuse/vahelduse kategooria alla kuulub 60 respondenti ehk 2,9% vastanutest. Vastajate hulgas oli näiteks neid, kes soovisid puhata õpingutest ning leidsid, et ei jõua üle 12 aasta järjest koolis käia.

„Kuna tahtsin koolist mingised hetk puhkust siis mõtlesin et teen midagi kasuliku ja käin kaitseväe ära mida ma pean üpris kasulikuks.“

Ajateenijad soovisid välja saada ka argipäevarutiinist ja tsiviilmaailmast ning vajasid keskkonnavahetust. Ajateenistuses nähti head võimalust muust maailmast eemale saada. Samuti kurdeti igavuse üle oma tavapärasel elus. Ajateenistusse astudes sooviti proovida midagi uut ja tsiviilelust teistsugust.

3.2.7. Kohusetunne

Kohusetundest astus ajateenistusse 22 respondenti ehk 1,1% vastanutest. Vastajad pidasid tähtsaks kaitsta Eesti riiki ning anda sellesse omapoolne panus.

„Sest pean tähtsaks kaitsta Eesti aadet ja enda rahva vabadust, sest on teada, et need alustalad lähevad kõikuma ja poliitikud on müünud eesti rahvuse vabaduse ja üksihetk tuleb kaitsta end Moslemite ja Valgerassi hävitajate eest.“

Veel mainiti ajateenijate poolt antud põhjuse juures kohustust riigi ees ning toodi välja, et ajateenistuse läbimine on seotud mehelikkusega ja iga meessoost Eesti riigi kodanik peaks ajateenistuse läbima.

3.2.8. Järelemõtlemise aeg

Ajateenistuses nägi head võimalust mõelda järele oma elu üle 78 respondenti ehk 3,8% vastanutest. Antud kategooriasse kuulusid näiteks need ajateenijad, kes ei olnud kindlad, mida pärast gümnaasiumiõpinguid edasi teha ning nägid kaitseväes võimalust selle üle järelemõtlemiseks.

„Et peale kooli lõpetamist aeg maha võtta ja otsustada, kuhu edasi õppima minna.“

Küsitluses osalenute seas oli ka aga neid, kes juba olid pärast gümnaasiumi- või kutsekooliõpinguid ülikoolitee valinud, kuid polnud oma valikus kindlad. Ka nemad nägid ajateenistuses võimalust oma otsuste üle järelemõtlemiseks.

„Ei olnud kindel, kas ülikoolis valitud eriala on minu jaoks õige ning soovisin enne õppima asumist tulla ajateenistusse, et enda otsuses selgusele jõuda.“

Vastajate hulgas oli ka neid, kellel polnud elus kindlat sihti ning nad ei osanud muud teha, kui ajateenistusse tulla, et siin mõelda oma elu järele ning mida edasi teha.

3.2.9. Kehaline võimekus

Kehalist võimekust ajateenistusse astumisel hindasid oluliseks 36 respondenti ehk 1,8% vastanutest. Antud kategoorias olevad ajateenijad otsustasid ajateenistusse astuda just seetõttu, et peavad ennast oma vanuses kehaliselt kõige võimekamaks. Vastajate seas oli näiteks neid, kes leidsid, et teenistuskohustus on hea täita noores eas. Veel mainiti vastajate hulgas hea tervise ja füüsilise vormi olemasolu.

3.2.10. Isiklik huvi

Isikliku huvi tõttu astus ajateenistusse 94 respondenti ehk 4,6% vastanutest. Isikliku huvi kategooria alla kuulub näiteks tahtmine tulla ajateenistusse, sest kaitseväge ja militaarteemad pakuvad huvi.

„Kuna antud valdkond pakub mulle huvi ja saan ennast arendada siin /.../.“

Isikliku huvi kategooria alla kuuluvad ka need ajateenijad, kes soovisid näha, milline kaitseväes elu välja näeb ning mida see endast kujutab.

„Tahaksin asuda ajateenistusse, et teada kuidas see on - olla sõdurina /.../.“

Veel kuulusid isikliku huvi kategooriasse ka need ajateenijad, kes tahtsid ennast proovile panna ja lootsid saada ajateenistusest mingi väärtuse oma elule.

3.2.11. Muud põhjused

Muude põhjuste kategooria alla kuulub 102 respondenti ehk 5% vastanutest. Peamiselt kuulusid antud kategooria alla põhjused, mida vastajad ei tahtnud avaldada, ning sellised põhjused, mis on antud töö analüüsiks ebavajalikud. Ebavajalike põhjuste all peab töö autor silmas üksikuid vastuseid ning ka arusaamatuid/ebamääraseid põhjendusi ajateenistusse astumise kohta.

3.3. Võrdlev analüüs

Võrdleva analüüsi all tulevad võrdluse alla isikliku avalduse alusel ajateenistusse asumise põhjused sotsiaaldemograafiliste tunnuste lõikes. Sotsiaaldemograafiliste tunnustena tulevad vaatluse alla ajateenijate vanus, kodune keel, haridustase, suhteseis, isiklik netosissetulek ja elukoht. Jooniste lihtsustamiseks ja arusaadavamaks muutmise tõttu on mõned tekkinud põhjuste kategooriad sarnasuse alusel kokku pandud.

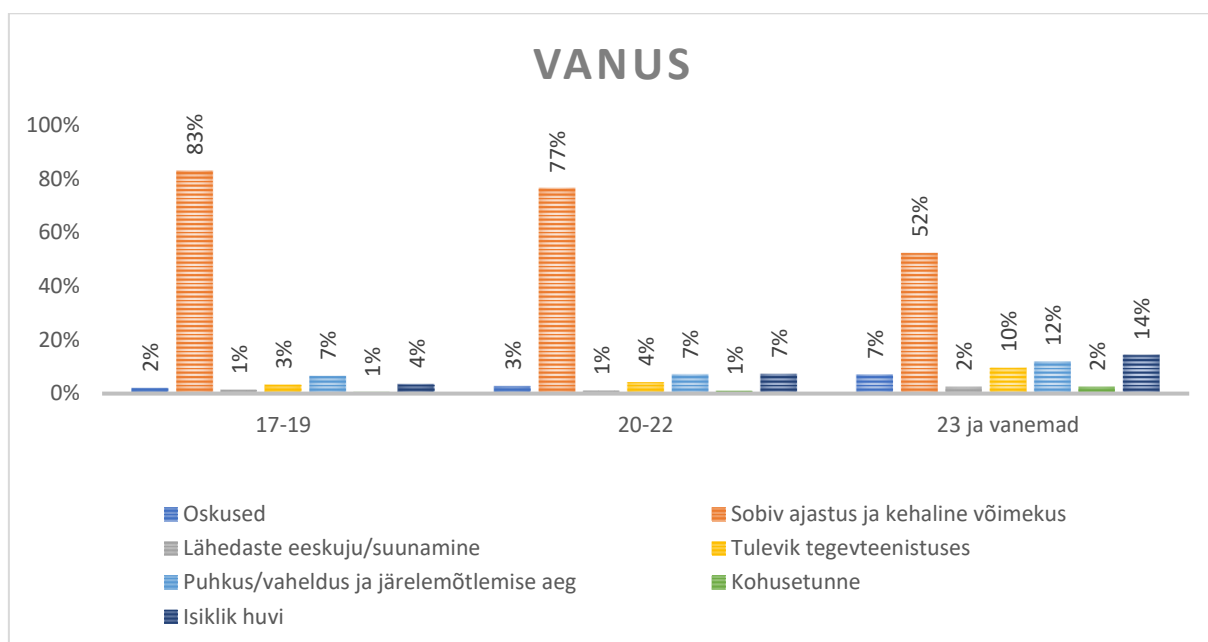
Kasutatavad põhjuste kategooriad on:

- Oskused (praktilised oskused ja sotsiaalsed oskused)
- Sobiv ajastus ja kehaline võimekus
- Lähedaste eeskuju/suunamine
- Tulevik tegevteenistuses
- Puhkus/vaheldus ja järelemõtlemise aeg
- Kohusetunne
- Isiklik huvi

Võrdleva analüüsi aluseks on kirjeldav statistika, mille tulemused on parema ülevaate saamiseks esitatud töös joonistena.

3.3.1. Ajateenijate vanus

Joonisel 5 on välja toodud ajateenistusse astumise motiivide jaotus erinevate vanusegruppide lõikes. Jooniselt on näha, milliseid põhjuseid ning kui suur hulk vastajaid antud vanusegrupis mingit põhjust mainis. Vanusegrupid on jaotunud järgmiselt: 17–19-aastased, 20–22-aastased ning 23-aastased ja vanemad.

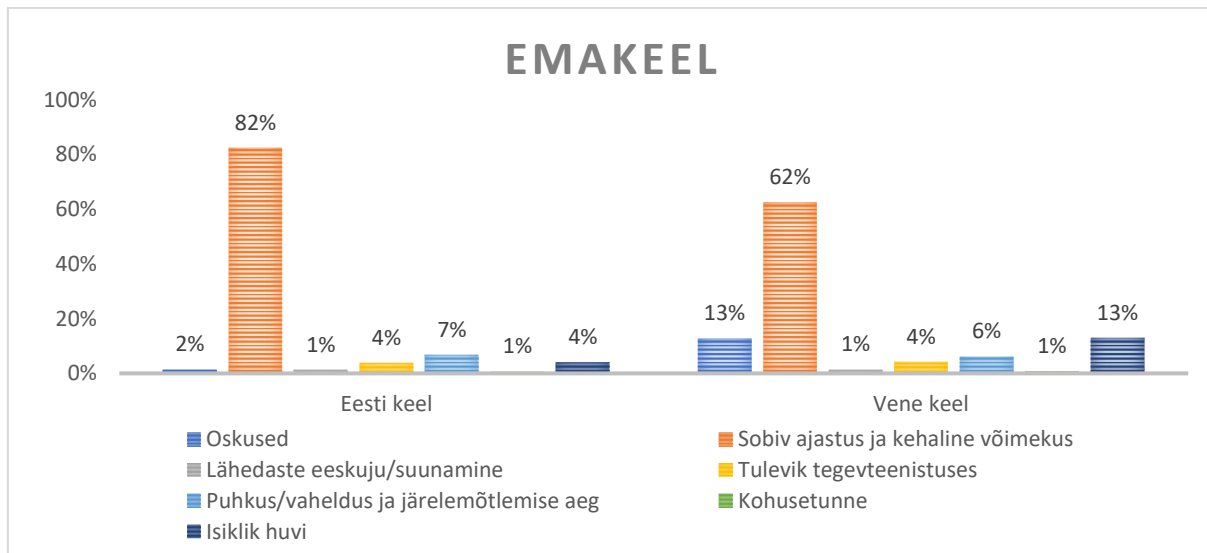

Joonis 5. Ajateenistusse astumise motiivid vanusegruppide lõikes

Selgelt eristub kõikide vanuserühmade hulgas põhjus tulla ajateenistusse sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse tõttu. 17–19-aastaste vastajate seas mainis sobivat ajastust põhjusena 83% kõikidest selle vanuserühma ajateenijatest. Populaarsuselt järgmiseks põhjuseks oli antud vanuserühma ajateenijate puhul puhkus/vaheldus ning järelemõtlemise aeg (7%). 20–22-aastaste ajateenijate seas oli peale sobiva ajastuse (77%) veel mainitud näiteks puhkust/vaheldust ja järelemõtlemise aega (7%) ning samuti isiklikku huvi (7%). 23-aastaste ja vanemate vanuserühma kuuluvate ajateenijate puhul oli suurima vastajate arvuga põhjuseks samuti sobiv ajastus ja kehaline võimekus (52%), kuigi võib öelda, et vastajate osakaal selle põhjuse juures oli võrreldes teiste vanuserühmadega mõneti väiksem. Veel mainisid antud vanusegrupi ajateenijad põhjustena isiklikku huvi (14%), puhkust/vaheldust ja järelemõtlemise aega (12%) ning tulevikku tegevteenistuses (10%).

3.3.2. Ajateenijate emakeel

Joonisel 6 on välja toodud ajateenistusse astumise motiivide jaotus sõltuvalt ajateenija emakeelest. Vastajate emakeel sai olla kas eesti keel või vene keel.

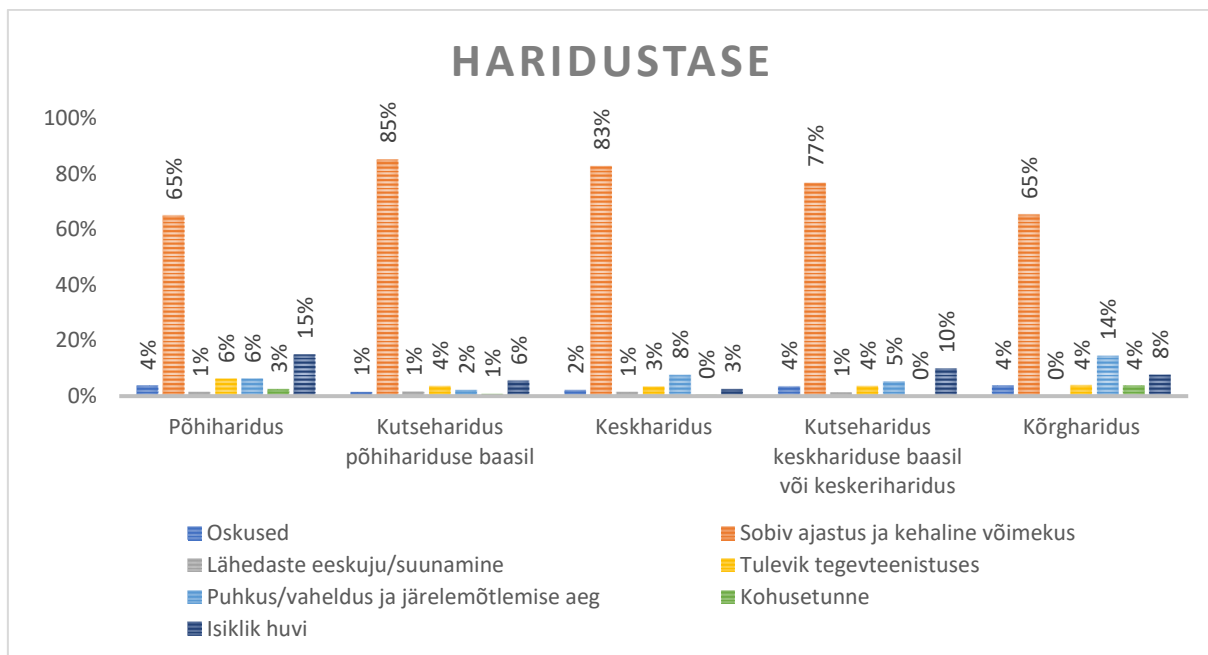

Joonis 6. Ajateenistusse astumise motiivid vastajate emakeele järgi

Olenemata emakeelest oli kõige populaarsemaks põhjuseks sobiv ajastus ja kehaline võimekus, mille alusel tuli ajateenistusse 82% eesti keelt kõnelevatest ajateenijatest ning 62% vene keelt kõnelevatest ajateenijatest. Eesti keelt emakeelena rääkivate ajateenijate populaarsuselt järgmiseks põhjuseks oli puhkus/vaheldus ning järelemõtlemise aeg (7%), vene keelt kõnelevate ajateenijate seas toodi veel välja aga uute oskuste saamine (13%) ning isiklik huvi (13%).

3.3.3. Ajateenijate haridustase

Joonisel 7 on esitatud ajateenistusse astumise motiivide jaotus vastajate haridustaseme järgi. Haridustasemed jagunevad järgmiselt: põhiharidus, kutseharidus põhihariduse baasil, keskharidus, kutseharidus keskhariduse baasil või keskeriharidus ning kõrgharidus. Kõrghariduse alla on kokku pandud nii bakalaureuse-, magistri- kui ka doktorikraadiga ajateenijad.

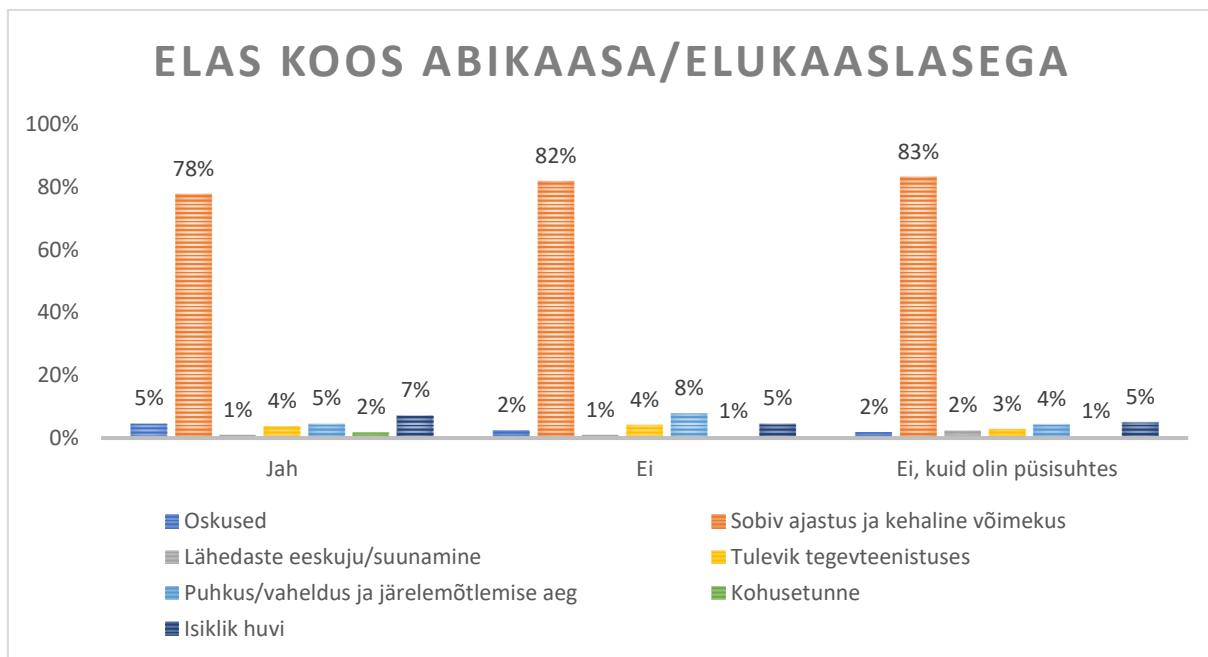
Joonis 7. Ajateenistusse astumise motiivid vastajate haridustaseme järgi

Kõige populaarsemaks põhjuseks ajateenistusse astumisel oli olenemata haridustasemest sobiv ajastus ja kehaline võimekus. Põhiharidusega ajateenijate seas tulid antud põhjusel ajateenistusse 65% kõikidest selle haridustasemega ajateenijatest. Veel mainiti põhjusena isiklikku huvi (15%). Põhihariduse baasil kutsehariduse omandanud ajateenijatest 85% mainis põhjusena sobivat ajastust ja kehalist võimekust. Ühtlasi oli vastajate osakaal antud haridustasemega ajateenijate seas selle põhjuse juures võrreldes teiste haridustasemetega kõige suurem. Keskkharidusega ajateenijate peamiseks põhjuseks ajateenistusse astumisel oli samuti sobiv ajastus ja kehaline võimekus (83%) ning populaarsuselt järgmiseks põhjuseks toodi välja puhkust/vaheldust ja järelemõtlemise aega (8%). Keskkhariduse baasil kutsehariduse saanutest ja keskeriharidusega ajateenijatest 77% tuli ajateenistusse sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse pärast. Veel toodi välja isiklikku huvi (10%). Kõrgharidusega ajateenijatest mainis sobivat ajastust ja kehalist võimekust põhjusena 65% kõikidest selle haridustasemega ajateenijatest, populaarsuselt teiseks põhjuseks oli puhkus/vaheldus ja järelemõtlemise aeg (14%).

3.3.4. Ajateenijate suhteseis enne teenistusse asumist

Joonisel 8 on näha ajateenistusse astumise motiivide jaotus vastajate suhteseisu järgi. Suhteseisu uuriti ajateenijate käest küsimusega: „Kas Te enne ajateenistusse astumist elasite koos abikaasa/elukaaslasega?“. Vastusevariandid olid: jah; ei; ei, kuid olin püsisuhtes.

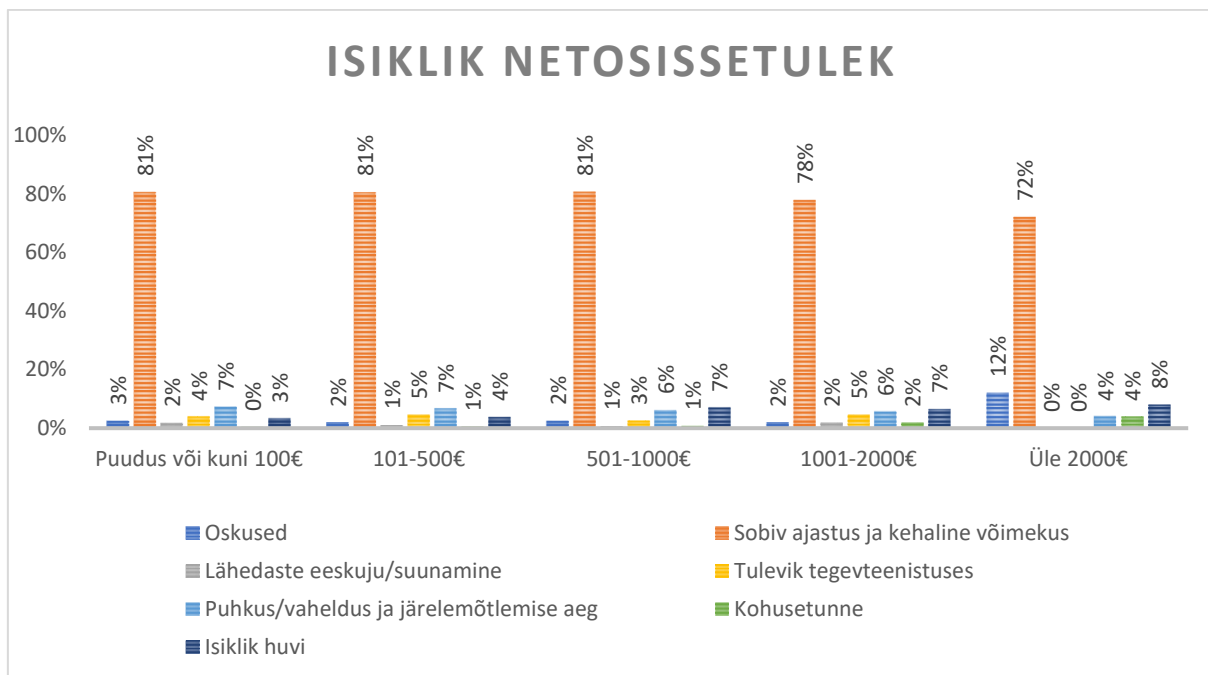

Joonis 8. Ajateenistusse astumise motiivid vastajate suhteseisu järgi

Jooniselt on näha, et olenemata suhteseisust on kõige populaarsem põhjus ajateenistusse astumisel sobiv ajastus ja kehaline võimekus. Ajateenijatest, kes elasid enne teenistusse asumist koos oma elukaaslase või abikaasaga, tõi antud põhjust välja 78%. Populaarsuselt järgmine oli nende ajateenijate puhul isiklik huvi (7%). Vallalistest ajateenijatest 82% astus ajateenistusse sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse tõttu. Veel toodi välja puhkust/vaheldust ja järelemõtlemise aega (8%). Ajateenijatest, kes ei elanud oma elukaaslase või abikaasaga koos, kuid olid püsisuhtes, valis põhjusena sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse 83%. Populaarsuselt teine põhjus oli nende seas isiklik huvi (5%).

3.3.5. Ajateenijate isiklik netosissetulek enne teenistusse asumist

Joonisel 9 on välja toodud ajateenistusse astumise motiivide jaotus ajateenijate isikliku netosissetuleku järgi. Netosissetulekud on jaotatud järgmistesse kategooriatesse: sissetulek puudus või oli kuni 100€, 101-500€, 501-1000€, 1001-2000€, üle 2000€.

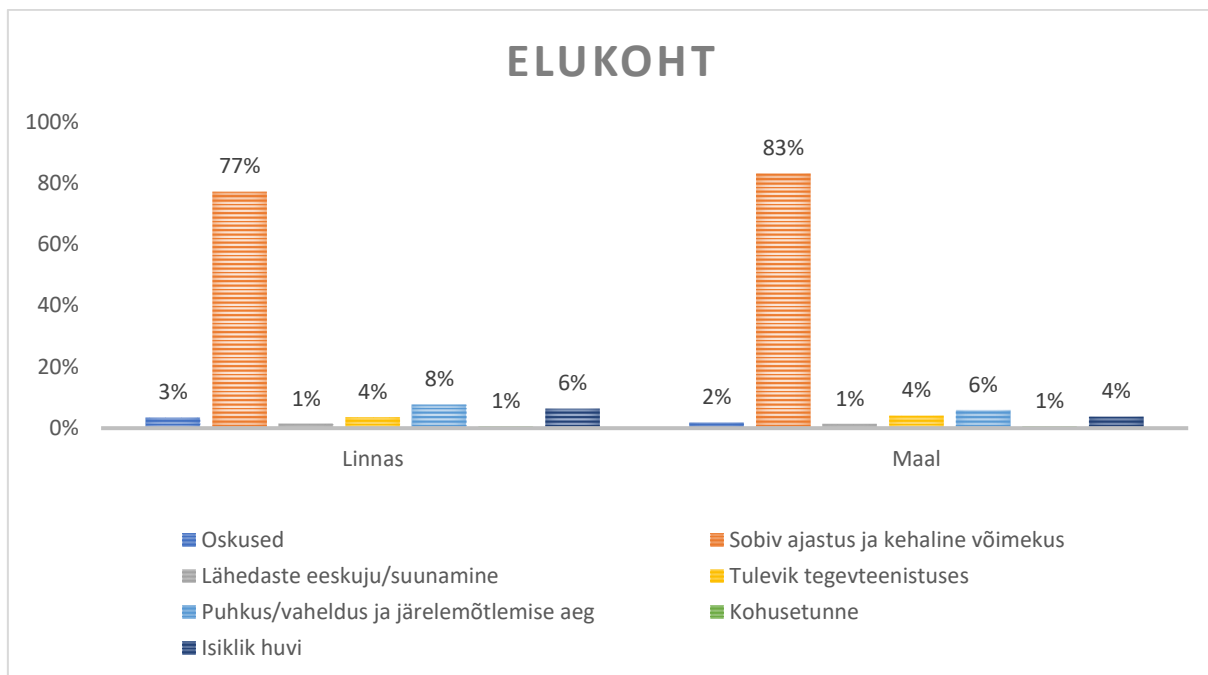

Joonis 9. Ajateenistusse astumise motiivid vastajate isikliku netosissetuleku järgi

Olenemata isikliku netosissetuleku suurusest on kõige populaarsemaks põhjuseks sobiv ajastus ja kehaline võimekus. Ajateenijatest, kellel puudus enne teenistusse asumist isiklik sissetulek või oli see kuni 100€ kuus, valis sobiva ajastuse 81%. Populaarsuselt teiseks põhjuseks oli puhkus/vaheldus ja järelemõtlemise aeg (7%). Ajateenijatest, kelle sissetulek oli 101-500€ kuus, kuulus sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse alla 81% ning järgmiseks põhjuseks oli samuti puhkus/vaheldus ning järelemõtlemise aeg (7%). Ajateenijatest, kelle sissetulek oli enne teenistusse asumist 501-1000€, kuulus põhjusena sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse alla 81%. Populaarsuselt teiseks põhjuseks oli isiklik huvi (7%). Nendest ajateenijatest, kelle sissetulek jäi 1001-2000€ vahele, valis põhjusena sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse 78%. Veel toodi nende ajateenijate puhul välja isiklikku huvi (7%). Ajateenijatest, kelle isiklik netosissetulek ületas 2000€ kuus, valis sobiva ajastuse 72% ning populaarsuselt teiseks põhjuseks oli praktiliste ja sotsiaalsete oskuste saamine (12%).

3.3.6. Ajateenijate elukoht enne teenistusse asumist

Joonisel 10 on näha ajateenistusse astumise motiivide jaotus vastajate elukoha järgi. Vastajad jagunesid elukohapõhiselt kas linna- või maaelanikeks.

Joonis 10. Ajateenistusse astumise motiivid vastajate elukoha järgi

Jooniselt on näha, et olenemata ajateenija eelnevast elukohast on enim vastajaid astunud ajateenistusse sobiva ajastuse ja kehalise võimekuse pärast (linnainimestest 77%, maainimestest 83%). Maal elavad inimesed on rohkem ajateenistusse astunud sobiva ajastuse pärast kui linnas elavad inimesed. Linnas elavad inimesed on põhjusena välja toonud veel puhkuse/vahelduse ja järelemõtlemise aja (8%).

4. ARUTELU

4.1. Sotsiaaldemograafilised erinevused isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunute ning kutse alusel tulnute vahel

Ajateenistus on kohustuslik, kui noormees on lõpetanud vähemalt 6 klassi, vastab arstliku komisjoni otsusega tervisenõuetele, tal ei ole kehtivat ajapikendust, teda ei ole vabastatud ajateenistusse kutsumisest ja tal puudub alus ajateenistusse kutsumata jätmiseks (Ajateenistusse asumisest, 2017). Ajateenistusse saab aga asuda ka omal algatusel esitades Kaitseressursside Ametile vastava taotluse. Eestis on vabatahtlikult ajateenistusse astunute osakaal suhteliselt tagasihoidlik (Ajateenijate kompleksuuringu..., 2018) ning vabatahtlikult isikliku avalduse alusel astub kaitsevärke alla poole kõikidest ajateenistusse astunutest. Selleks, et saada teada, kas väheses huvis isikliku avalduse alusel ajateenistusse astuda mängivad rolli sotsiaaldemograafilised tegurid, tuli võrrelda vabatahtlikke ja kutsealuseid sotsiaaldemograafiliste tunnuste taustal.

Analüüsi käigus tuli välja, et üheks suurimaks erinevuseks oli ajateenijate vanus. Kui kutse alusel ajateenistusse astujate keskmine vanus oli 21,4 eluaastat ning kõige suurema osa moodustasid 20–23-aastased inimesed, siis isikliku avalduse alusel ajateenistusse astujate keskmine vanus oli 19,5 eluaastat ning üle poole küsitluses osalenud ajateenijatest olid 19-aastased (vt. Joonis 3).

Teiseks suureks erinevuseks oli ajateenijate haridustase. Valdav enamus isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunud ajateenijatest on keskharidusega, mis tähendab seda, et kõige populaarsem aeg ajateenistuse läbimiseks, on pärast keskkooliõpinguid. Ajateenistust nähakse takistusena, mille tõttu võib haridustee olla lünklik, ning samuti keset kõrghariduse omandamist tundub ajateenijatele teenistuse läbimine keerulisem ning vaeva nõudvam (Susi, 2017). Kutse alusel tulnute puhul oli keskharidusega ajateenijate kõrval esindatud suur hulk ka põhiharidusega inimesi ning keskhariduse baasil kutsehariduse või keskeriharidusega inimesi (vt. Joonis 4).

Juhan Kivirähki 2016. aasta aruandest tuli välja, et mida noorem ja madalama haridustasemega on inimene, seda suurem on tema valmisolek ka vabatahtlikkuse korral ajateenistus läbida. Kõige madalam on valmisolek vabatahtlikult ajateenistust läbida kõrgharidusega noormeestel.

Töö autor tooks välja veel ajateenijate suhteseisu, mis üldiselt jaotus kutse alusel tulnute ja isiku avalduse alusel tulnute vahel suhteliselt võrdselt. Küll aga on analüüsitulemustest näha, et isikliku avalduse alusel ajateenijad, kes elasid enne teenistusse astumist koos oma elukaaslase või abikaasaga, moodustavad väga väikese hulga teenistusse astujatest (vt. Tabel 4). See tähendab seda, et kaaslasega koos elades soovitakse ajateenistusse astuda vähem. Keskmise vabatahtliku avalduse alusel aega teenima asunud isik ei ela veel koos elukaaslase või abikaasaga ning suure tõenäosusega ei ole ta ka veel lapsevanem (Müürsoo, 2017). Samuti oli erinevust näha ka ajateenijate isikliku netosissetuleku puhul, kus vabatahtlikult ajateenistusse astujate puhul paistis silma, et teenistusse asus kõige enam neid, kellel puudus enne ajateenistust isiklik sissetulek. Otsus ajateenistusse astuda võis tuleneda sellest, et Eesti Kaitsevägi pakub ajateenijatele teenistuse ajal stabiilset ja kindlat sissetulekut (Teenistus Kaitseväes, 2017).

Ülejäänud sotsiaaldemograafiliste näitajate protsendid jaotusid kutse alusel ajateenistujate ja vabatahtlikkuse alusel tulnute vahel sarnaselt. See tähendab seda, et näiteks tunnus, mis oli kutse alusel ajateenistusse astujatel ülekaalus, oli ka isikliku avalduse alusel ajateenijatel. Samuti oli ka kõige madalamalt esindatud tunnuste puhul. Tulemustes esines küll protsendilisi erinevusi, aga need olid minimaalsed.

Lähtuvalt selektsiooni teooriast on võimalik vabatahtlikult ajateenistusse astumisel rääkida vanuse, hariduse ja suhteseisu põhisest selektsioonist. Ajateenistusse otsustavad astuda nooremas eas noormehed, kes on keskharidusega, et seejärel pärast ajateenistust jätkata oma elus ülikooliõpingutega või leida sobiv töökoht. Samuti astuvad ajateenistusse vabatahtlikult pigem vallalised noormehed.

Elutee teooriast ja agentsusest lähtudes saame rääkida, et mida vanem on inimene, seda vähem astutakse vabatahtlikult ajateenistusse. Pigem võetakse ajateenistuse teekond ette nooremas eas. Samuti näitasid uuringutulemused, et kaaslasega koos elades ning isiklikku sissetulekut omades on väiksem võimalus, et astutakse ajateenistusse vabatahtlikult.

4.2. Isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumise põhjused

Antud töö jaoks tekitatud ajateenistusse asumise põhjuste kategooriateks olid praktiliste ja sotsiaalsete oskuste saamine, sobiva ajastuse valimine, lähedaste eeskuju või suunamine, tulevik riigikaitstes, puhkus või vaheldus, kohusetunne, järelemõtlemise aeg, kehaline võimekus ning isiklik huvi sõjategevuse ja/või kaitseväge vastu.

Ajateenijate kompleksuuringu 2016.aasta pilootuuringu tulemuste aruande (2018) alusel jagunevad Eestis isikliku avalduse alusel ajateenistusse astunud kaheks: 1) ajateenistust väärtustavad ja riigikaitse olulisust hindavad ajateenijad ja 2) kohustuse ajastajad, kes otsustavad ise ajateenistusse tulemise aja lähtuvalt individuaalsetest eluplaanidest. Samasuguse tulemuse sai töö autor ka oma analüüsi käigus. Kõige sagedasem põhjus, miks otsustati ajateenistusse astuda, oli sobiva ajastuse valimine. Ajateenijad soovisid asuda teenistusse kohe pärast keskkooliõpinguid, et seejärel pärast ajateenistust jätkata muretult oma haridusteed või leida sobiv elukutse. Ajateenistuses nähti ka võimalust pärast keskkooli aeg maha võtta ning sellel ajal otsustada, mida tulevikus edasi teha, näiteks, kas minna ülikooli või tööle. Ajateenistusse otsustati asuda ka seepärast, et teenistusse astumise hetkel puudusid ajateenijal erinevad kohustused ning seetõttu oli ajateenistusse astumise hetk just praegu kõige ideaalsem. Kohustustena toodi välja eelkõige perekonna, kuhu kuuluvad naine ja lapsed, olemasolu ning samuti laenukohustused.

Ülejäänud ajateenistusse asumise põhjustel teenistujad liigituvad laias laastus ajateenistust väärtustavate ja riigikaitse olulisust hindavate ajateenijate hulka. Riigikaitse olulisust hindavate ajateenijate hulka kuuluvad need ajateenijad, kes tahtsid anda omapoolse panuse Eesti riigi kaitsmisesse, pidasid tähtsaks osata ning olla valmis oma kodumaad vajadusel kaitsma ning tundsid kohustust riigi ees. Ajateenijate hulgas oli ka neid, kes nägid oma tulevikku tegevteenistuses ning tahtsid antud valdkonnas töötada.

Ajateenistuse väärtustajate hulka kuuluvad need ajateenijad, kes tulid ajateenistusse eesmärgiga uusi praktilisi ja sotsiaalseid oskusi ning eluks vajalikke kogemusi saada. Ajateenijad lootsid ajateenistuses õppida distsipliini, parandada oma füüsilist vormi ning saada lahti oma pahedest Vene keelt kõnelevate ajateenijate puhul loodeti ajateenistuses oma eesti keele oskust parandada. Ajateenijate hulgas oli ka neid, kes nägid kaitseväes võimalust ennast proovile panna, õppimisest või töötamisest puhata ning elu üle järele mõelda.

4.3. Sotsiaaldemograafilise profiili mõju isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumise põhjustele

Kõige enam otsustati astuda ajateenistusse sobiva ajastuse tõttu, mis paistis silma kõikide sotsiaaldemograafiliste tunnuste taustal. Uurides ajateenistusse asumise motiive erinevate vanusegruppide lõikes, tuli analüüsi käigus välja, et kui 17–19-aastastest ja 20–22-aastastest ajateenijatest otsustas ajastada teenistuse enda eluplaanide järgi umbes 80% oma vanusegrupi

ajateenijatest, siis 23-aastastest ja vanematest tulid antud põhjusel ajateenistusse ainult pooled selle vanusegrupi esindajatest. Samuti oli 17–19-aastaste ja 20–22-aastaste seas teiseks populaarseks põhjuseks ajateenistusse asumisel puhkus/vaheldus ja järelemõtlemise aeg. 20–22-aastaste ajateenijate seas mainiti veel ka isiklikku huvi. 23-aastaste ja vanemate seas tuli esile aga rohkem põhjuseid kui teistes vanusegruppides. Näiteks olid motiivideks antud vanusegrupis veel isiklik huvi, puhkus/vaheldus ja järelemõtlemise aeg ning tulevik tegevteenistuses.

Uurides ajateenistusse asumise põhjuseid sõltuvalt ajateenija kodusest keelest, tuli välja, et sobiva ajastuse tõttu astusid ajateenistusse rohkem eesti keelt kõnelevad inimesed kui vene keelt kõnelevad inimesed. Eesti keelt emakeelena rääkivad ajateenijad mainisid veel ka puhkust/vaheldust ning järelemõtlemise aega. Vene keelt kõnelevate ajateenijate seas toodi välja aga uute oskuste saamine ning isiklik huvi.

Ajateenistusse astumise motiivide jaotus vastajate haridustaseme järgi näitas, et kõige enam valisid põhjusena sobiva ajastuse põhihariduse baasil kutseharidusega ja keskharidusega ajateenijad. Mürsoo (2017) uurimusest tuli välja, et väga paljud ajateenijad on arvamusel, et just pärast keskkooli lõpetamist on õige aeg ajateenistus läbida, et seejärel pärast ajateenistust jätkata oma haridusteed kõrgkoolis ning luua pere. Kõige vähem otsustasid sobiva ajastuse tõttu ajateenistusse astuda põhihariduse ja kõrgharidusega ajateenijad. Populaarsuselt teise põhjusena toodi välja nii põhihariduse, põhihariduse baasil kutsehariduse kui ka keskhariduse baasil kutsehariduse või keskeriharidusega ajateenijate puhul isiklik huvi. Keskhariduse ja kõrgharidusega ajateenijad tõid välja aga puhkuse/vahelduse ja järelemõtlemise aja.

Uurides ajateenistusse asumise motiive vastajate suhteseisu järgi, ei esinenud ajateenijate vahel põhjusena sobiva ajastuse valimise juures olulisi erinevusi. Olenemata suhteseisust tuli igas grupis antud põhjusel ajateenistusse umbes 80% ajateenijatest. Need ajateenijad, kes elasid enne ajateenistust oma elukaaslase või abikaasaga koos, ja need, kes olid püsisuhtes, kuid ei elanud oma kaaslasega koos, tulid ajateenistusse järgmise põhjusena isiklikust huvist. Vallalised ajateenijad mainisid populaarsuselt teise põhjusena aga puhkust/vaheldust ning järelemõtlemise aega.

Ajateenistusse astumise motiivide analüüsimisel ajateenijate isikliku netosissetuleku järgi ei esinenud samuti sobiva ajastuse valimise juures olulisi erinevusi, kõikide gruppide puhul tuli antud põhjusel ajateenistusse umbes 80% oma sissetulekugrupi ajateenijatest. Enne

ajateenistust üle 2000€ kuus teenivate ajateenijate puhul paistis põhjusena silma uute oskuste saamine ning isiklik huvi, mis olid teiste ajateenijate puhul vähem esindatud.

Uurides ajateenistusse astumise motiive vastajate elukoha järgi ei esinenud ajateenijate vahel põhjusena sobiva ajastuse valimise juures olulisi erinevusi. Olenemata sellest, kus ajateenija enne teenistusse asumist elas, tulid nii linnas elavad kui ka maal elavad inimesed antud põhjusel ajateenistusse umbes 80% oma grupi ajateenijatest. Samuti oli mõlema grupi puhul populaarsuselt teiseks põhjuseks puhkus/vaheldus ja järelemõtlemise aeg.

Uuringu tulemused näitasid kõige suuremat sotsiaaldemograafilist erinevust vanusegruppide puhul. Nooremad inimesed tulid ajateenistusse peamiselt ainult sobiva ajastuse tõttu, samal ajal kui vanemate ajateenijate puhul oli esindatud rohkem eesmärgi või põhjuseid. Samuti oli näha erinevusi ka eestikeelsete ja venekeelsete ajateenijate puhul. Kui eesti keelt kõnelevad ajateenijad peamiselt valisid ajateenistuse läbimiseks enda jaoks sobiva aja, siis vene keelt kõnelevate ajateenijate puhul paistis silma isiklik huvi ajateenistuse vastu ning soov saada uusi oskusi. Venekeelsed ajateenijad loodavad ajateenistuses näiteks parandada oma eesti keele oskust (Kivirähk, 2016).

KOKKUVÕTE

Eestis on vabatahtlikult ajateenistusse astunute osakaal võrreldes teiste Euroopa riikidega suhteliselt tagasihoidlik. Antud töös asus isikliku avalduse alusel ajateenistusse 38% kõikidest ajateenistusse astunutest. Selleks, et mõista individuaalse agentsuse rolli ajateenistusse astumisel, uuriti antud töös vabatahtlikult ajateenistusse asunute motiive ja põhjendusi. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli selgitada välja isikliku avalduse alusel ajateenistusse asunute sotsiaaldemograafiline profiil ning uurida ajateenijate enda põhjendusi ajateenistusse asumise otsuse kohta.

Lähtuvalt uurimisküsimustest toob töö autor järgnevalt välja töö põhitulemused:

Isikliku avalduse alusel ja kutse alusel ajateenistusse astujad erinesid üksteisest vanuse, hariduse, suhteseisu ja sissetuleku olemasolu poolest. Kutse alusel ajateenistusse astujate keskmine vanus oli 21,4 eluaastat ning isikliku avalduse alusel ajateenistusse astujate keskmine vanus oli 19,5 eluaastat. Kõige populaarsem aeg vabatahtlikult ajateenistuse läbimiseks oli pärast keskkooliõpinguid. Kaaslasega koos elades ning isiklikku sissetulekut omades sooviti vähem vabatahtlikult ajateenistusse astuda.

Vabatahtlikult ajateenistusse asumise põhjusteks olid praktiliste ja sotsiaalsete oskuste saamine, sobiva ajastuse valimine, lähedaste eeskuju või suunamine, tulevik riigikaitstes, puhkus või vaheldus, kohusetunne, järelemõtlemise aeg, kehaline võimekus ning isiklik huvi sõjategevuse ja/või kaitseväe vastu. Nendest põhjustest kõige populaarsemaks oli sobiva ajastuse valimine ajateenistuse läbimiseks.

Kõige suurem sotsiaaldemograafiline erinevus isikliku avalduse alusel ajateenistusse astujate vahel oli vanus. Kui nooremad inimesed tulid ajateenistusse peamiselt ainult sobiva ajastuse tõttu, siis vanemate inimeste puhul oli esindatud rohkem põhjuseid. Samuti tuli välja, et kui eesti keelt kõnelevad ajateenijad peamiselt valisid ajateenistuse läbimiseks enda jaoks sobiva aja, siis vene keelt kõnelevate ajateenijate puhul oli põhjuste muster mitmekesisem.

Käesoleva bakalaureusetöö lisaväärtus seisneb selles, et analüüs on sisendiks Kaitseväe inimressursi kompleksuuringu edasiste küsitluslainete ajateenistusse astumise põhjuseid kaardistava küsimuste ploki väljatöötamiseks. Antud töös esile tulnud põhjuste kategooriatest lähtuvalt on võimalik sõnastada konkreetsed ajateenistusse astumise põhjuseid esindavad

väited, mille kohta ajateenijad saavad esitada oma arvamuse. Seega on võimalik ajateenistusse isikliku avalduse alusel astumise motiive laiemalt kaardistada.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ajapikendused (2016). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 10.04.2018
<https://www.kra.ee/ajateenistus/ajapikendus/>

Ajateenijate kompleksuuringu 2016.aasta pilootuuringu tulemuste aruanne (2018). Kasutatud 19.03.2018
http://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2018/03/Ajateenijate_kompleksuuringu-2016.-2017.aruanne.pdf

Ajateenistus (i.a.). Kaitseväe kodulehekül. Kasutatud 06.05.2018
<http://www.mil.ee/et/ajateenistus>

Ajateenistusest (2017). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 10.04.2018
<https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/>

Ajateenistusse asumisest (2017). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 19.03.2018
https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/ajateenistusse_asumisest/

Barker, C. (2005). *Cultural Studies: Theory and Practice*. London: Sage.

Füüsiline treening (2016). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 06.05.2018
<https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/sport-ja-ajateenistus/>

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Õppematerjal. Kasutatud 10.05.2018
<http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Kandideerimine ja dokumendid (i.a.). Kõrgema Sõjakooli kodulehekül. Kasutatud 07.05.2018
<http://www.sojakool.ee/tule-oppima/rakenduskorgharidus/kandideerimine-ja-dokumendid/>

Kasearu, K. (2017). Ajateenistuse vajalikkus ja Kaitseväe kuvand – mil määral muutuvad ajateenijate arvamused ajateenistuse jooksul? Avo Trumm (Toim.). *Riigikaitse inimvara kaardistamine: uuringute tulemused* (58–76). Tartu: Tartu Ülikool.

Kivirähk, J. (2016). *Arvamused kaitseväest enne ja pärast ajateenistust*. Uuringu aruanne.
<https://www.kra.ee/static/Aruanne-2016.pdf>

Kutsumata jätmine ja vabastamine (2016). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 10.04.2018
<https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/keda-vabastatakse-voi-ei-kutsuta/>

- Laiapindne riigikaitse (2014). Kaitseministeeriumi kodulehekül. Kasutatud 25.05.2018
<http://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/laiapindne-riigikaitse>
- MacLean, A. (2011). The stratification of military service and combat exposure, 1934-1994. *Social Science Research*, 40(1), 336–348. doi: 10.1016/j.ssresearch.2010.04.006
- Masso, A. (2011). *Kvalitatiivsete andmete analüüsitehnikad ja -tarkvara*. Õppematerjal. Kasutatud 10.05.2018
- Müürsoo, A. (2017). *Kes läheb vabatahtlikult ajateenistusse: sotsiaaldemograafilised tegurid ja ootused-lootused ajateenistusele?* Artikkel. Tartu: SJKK aastakonverents.
- Naised ajateenistuses (2015). Kaitseväe kodulehekül. Kasutatud 06.05.2018
<http://www.mil.ee/et/ajateenistus/naised-ajateenistuses>
- Riigikaitstes osalemisest (2017). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 10.04.2018
<https://www.kra.ee/kodanik-ja-riigikaitse/riigikaitstes-osalemisest/>
- Scoutspataljon (2018). Kaitseväe kodulehekül. Kasutatud 07.05.2018
<http://www.mil.ee/et/kaitsevagi/maavagi/1-jalavaebrigaad/scoutspataljon>
- Susi, J. (2017). *Kõrgharidust omandavate noormeeste arvamused ajateenistusest*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia eriala.
- Teenistus Kaitseväes (2017). Kaitseväe kodulehekül. Kasutatud 27.05.2018
<http://www.mil.ee/et/Karjaar/Teenistus-Kaitsevaes>
- Töölt ajateenistusse (2017). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 07.05.2018
<https://www.kra.ee/ajateenistus/toolt-ajateenistusse/>
- Väljaõppetsükkel (2016). Kaitseressursside Ameti kodulehekül. Kasutatud 10.04.2018
<https://www.kra.ee/ajateenistus/ajateenistusest/valjaoppetsukkel/>
- Wilmoth, J. M. ja London, A. S. (2013). Life-Course Perspectives on Military Service: An Introduction. J. M. Wilmoth ja A. S. London (toim). *Life-Course Perspectives on Military Service*. New York: Routledge.

LISAD

Lisa 1. Esialgsetest koodidest tekkinud kategooriad

KATEGOORIAD	Koodid
1. Praktilised oskused	• Oskused/teadmised/kogemused (eraldatud praktilised) • Juhiload • Füüsilise vormi parandamine • Eesti keele oskus
2. Sotsiaalsed oskused	• Oskused/teadmised/kogemused (eraldatud sotsiaalsed) • Uued tutvused • Distsipliin • Paremaks inimeseks saamine / pahedest lahti saamine
3. Sobiv ajastus	• RUTEM ühele poole saada / mida varem, seda parem • Tulevikus teised plaanid, praegu pole kohustusi • Sobiv aeg elus • Parim aeg minna pärast gümnaasiumi • Ei saanud kooli sisse, proovib järgmisel aastal uuesti • Kool jäi pooleli, hea aeg ära käia
4. Lähedaste eeskuju/suunamine	• Sõpradega koos • Keegi soovitas/käskis
5. Tulevik riigikaitstes	• Tulevik tegevteenistuses/riigikaitstes • Edasi õppima Kõrgemasse Sõjakooli või Sisekaitseakadeemiasse • Kaalub tulevikku tegevteenistuses
6. Puhkus/vaheldus	• Puhkus koolist/tööst/eraelust • Puhkus rutiinist

	• Igavusest / polnud midagi paremat teha
7. Kohusetunne	• Eesti kaitsmine / riigi teenimine • Kohusetunne • Kohustus riigi ees
8. Järelemõtlemise aeg	• Ei teadnud, mida pärast kooli teha / mida tulevikus teha • Elu üle järelemõtlemise aeg
9. Kehaline võimekus	• Hea vanus (noor) • Hea tervis • Hea füüsiline vorm
10. Isiklik huvi	• Tahtmine tulla, sest kaitsevägi/militaarteemad pakuvad huvi • Tahtmine näha, milline kaitsevägi välja näeb • Soov ennast proovile panna
11. Muu	• Ei soovi avaldada • Niisama + vähem populaarsemad / üksikud vastused + arusaamatud vastused

Lisa 2. Ajateenijate vanuseline jaotus

Vanus	Kutse alusel	Vabatahtlikult	KOKKU
17	0 (0%)	1 (0%)	1 (0%)
18	14 (0,4%)	213 (10,4%)	227 (4,2%)
19	206 (6,2%)	1156 (56,4%)	1362 (25,4%)
20	786 (23,7%)	425 (20,7%)	1211 (22,5%)
21	892 (26,9%)	153 (7,5%)	1045 (19,5%)
22	848 (25,6%)	49 (2,4%)	897 (16,7%)
23	317 (9,6%)	28 (1,4%)	345 (6,4%)
24	137 (4,1%)	13 (0,6%)	150 (2,8%)
25	78 (2,4%)	4 (0,2%)	82 (1,5%)
26	26 (0,8%)	2 (0,1%)	28 (0,5%)
27	10 (0,3%)	7 (0,3%)	17 (0,3%)
28	1 (0%)	0 (0%)	1 (0%)
KOKKU	3315 (100%)	2051 (100%)	5366 (100%)
Keskmine	21,4	19,5	20,6
Mediaan	21	19	20
Hii-ruut-statistik (vabadusastmete arv 11)	2451,783		
Crameri V	0,676		
Olulisuse tõenäosus	0,001		

Lisa 3. Ajateenijate haridustasemeline jaotus

Haridustase	Kutse alusel	Vabatahtlikult	KOKKU
Põhiharidus	685 (20,7%)	227 (11,1%)	912 (17,0%)
Kutseharidus põhihariduse baasil	339 (10,2%)	172 (8,4%)	511 (9,5%)
Keskharidus	1194 (36,0%)	1376 (67,1%)	2570 (47,9%)
Kutseharidus keskhariduse baasil või keskeriharidus	758 (22,9%)	243 (11,8%)	1001 (18,7%)
Rakenduskõrgharidus	57 (1,7%)	3 (0,1%)	60 (1,1%)
Bakalaureusekraad	268 (8,1%)	28 (1,4%)	296 (5,5%)
Magistri- või doktorikraad	14 (0,4%)	2 (0,1%)	16 (0,3%)
KOKKU	3315 (100%)	2051 (100%)	5366 (100%)
Hii-ruut-statistik (vabadusastmete arv 6)	547,246		
Crameri V	0,319		
Olulisuse tõenäosus	0,001		

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, *Eliise Järvala*,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Isikliku avalduse alusel ajateenistusse astumist kujundavad sotsiaaldemograafilised tegurid ja motiivid“,

mille juhendaja on *Kairi Kasearu*,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018